

Jaargang 10, nummer 19 - oktober 2010

De Wielewaal

afd. Leek-Nietap

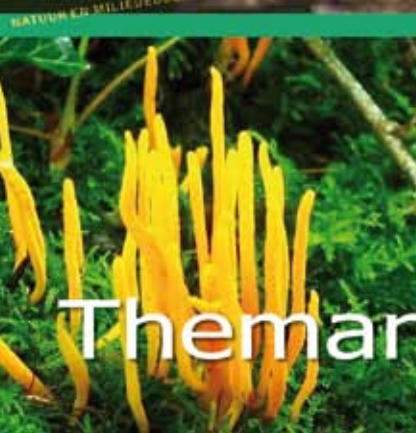

50
jaar

60 jaar afdeling Leek - Nietap

1960 - 2010

Themanummer Biodiversiteit

De Rabobank als sponsor. Dat is het idee.

Wij dragen graag bij aan de leefbaarheid van het platteland. Daarom zetten wij ons in als sponsor van verenigingen en evenementen.

De bank die het dichtst bij u staat.

Rabobank. Een bank met ideeën.

Rabobank Noorderveld West Groningen

www.rabobank.nl/nwg

Inhoud

Inhoud	3
Van de redactie	4
Voorwoord van de voorzitter	5
Biodiversiteit	6
De Gierzwaluw	7
In gesprek met	8
Wethouder Tanja Haseloop-Amsing	
Ik heb een bunzing in de houtwal	10
De groene kikker	11
Oranjetip in de stress!	12
De paardenbijter	13
In gesprek met	14
dhr. Hennie de Ruiter	
Eikenprocessierups, nu ook in Groningen!	16
Een mossel als draagmoeder!	17
Zzzzzzzzzzz, tik-tik-tik!	18
Natuurlijke momenten	19
Lieveheersbeestje, variabel er dan je denkt.	20
Vliegen, nuttig?	21
In gesprek met	22
familie van der Mei	
Ongevaarlijke engerds	24
Een wat....? Een Wants!	25
de Spin! 8 poten en 8 ogen.	26
Je houdt van Slakken of Hosta's, beide kan niet!	28
Van Krabbenscheer tot Valkruid	29
In gesprek met	30
Rita Jansen, directeur Het Groninger Landschap	
Een fusie zo oud als de wereld!	32
Een zwamverhaal!	33
Een vreemde gast!	34
Galappels, een verrassing op het blad.	35
In gesprek met	36
mevrouw Lidy van Dellen	
Geen onbeschaamder dier dan....	37
Wat niet van waarde is, wordt niet beschermd <i>(artikel van vier Wageningse deskundigen)</i>	41
Ons geredde egeltje	55
Colofon	55

Van de redactie

U ziet het al. En vooral hebt u het gevoeld. Deze Wielewaal is anders, dikker, zwaarder, groter en full color. En dat is niet zomaar; onze IVN-afdeling bestaat namelijk 60 jaar; IVN-Nederland viert dit jaar het 50-jarig jubileum en dan is 2010 ook nog eens het jaar van de biodiversiteit.

Biodiversiteit vormt de rode draad in deze jubileumuitgave van onze Wielewaal. Op www.waarneming.nl, een site die waarnemingen van allerhande organismen bijhoudt, zijn inmiddels 20 groepen waarbinnen men bijzonderheden en waarnemingen kan melden. Wij hebben deze 20 groepen als uitgangspunt genomen en rondom iedere groep is een artikel geschreven.

Als 21e groep, niet meldenswaardig want niet zeldzaam, hebben we de mens toegevoegd.

Hieraan vooraf gaat een artikel waarin Nynke Tacoma uitlegt wat we onder biodiversiteit moeten verstaan. En u leest een omvangrijk artikel van vier Wageningse deskundigen die ook zo het een en ander over biodiversiteit te zeggen hebben.

Het feit dat onze afdeling dit jaar zestig jaar bestaat is aangewend om een vijftal mensen te interviewen. Tanja Haseloop, wethouder in Leek en Rita Jansen, directeur van Groninger Landschap vertellen het een en ander over hun betrokkenheid bij natuur en hoe zij hun invloed daarbij aanwenden. Tevens zijn een drietal leden van vrijwel het eerste uur geïnterviewd, dhr. de Ruiter en dhr. en mw. van der Mei en mevrouw van Dellen.

In tegenstelling tot wat u gewend bent, deze keer geen overzicht met activiteiten midden in deze Wielewaal. Het overzicht is als losbladige bijlage toegevoegd. Daarmee houdt deze speciale jubileumuitgave ook na een half jaar nog een blijvende nieuws waarde.

Noteer vooral alvast de datum 18 november. Die avond vierten we ons jubileum in de Postwagen met leden, donateurs, adverteerders, sponsors en genodigden.

Rob Chrispijn, voorzitter van de *Nederlands Mycologische Vereniging*, maar vooral ook bekend als tekstschrijver van Nederlandstalige liedjes voor onder meer Herman van Veen, zal de avond opluisteren

Als redactie hebben we ons uiterste best gedaan er een gedenkwaardige en vooral mooie Wielewaal van te maken.

We wensen u bijzonder veel leesplezier.

Alles op één adres voor uw Camper / Caravan

- Onderhoud
- Schadeherstel
- Verkoop / inbouw van accessoires
- Winkel met ruim assortiment
- APK en motorisch onderhoud
- Airco onderhoud

Branderij 11 (Kalkoven 5 per nov 2010)

9351 NX Leek - Tel 0594-515181

info@jasicamp.nl

www.jasicamp.nl

Voorwoord van de voorzitter

IVN afdeling Leek-Nietap bestaat dit jaar 60 jaar. Gedurende 60 jaar zijn mensen in Leek-Nietap betrokken bij en actief geweest in de natuur, dus al ruim voor de oprichting van de landelijke IVN organisatie (50 jaar geleden). Zestig jaar inzet om de natuur rond Leek en Nietap te beschermen, maar ook om anderen bewust te maken van de rijkdom van natuur- en landschapsschoon.

Het was toen nog geen vanzelfsprekende taak van de overheid. Dankzij de inzet van burgers destijds, ook IVN-ers, kreeg de natuur meer aandacht van de overheid. Ook de benaming van natuur is veranderd, van natuur-en landschapsschoon in de vijftiger -en zestiger jaren naar ecosystemen in de tachtiger -en negentiger jaren. En nu in de één en twintigste eeuw spreken we over biodiversiteit. Verschillende benamingen met ongeveer dezelfde betekenis.

Nu het jaar van de biodiversiteit samenvalt met ons jubileumjaar hebben we dit thema gekozen voor dit speciale jubileumnummer van de Wielewaal (verenigingsblad van onze afdeling). Verschillende auteurs hebben interessante, soms heel persoonlijke stukjes geschreven. Om het thema in een breder kader te plaatsen hebben we ook een bestaand artikel van vier wetenschappers opgenomen. Natuur is ook mensenwerk; in twee betekenissen. Bijna alle natuur is onder invloed van mensen ontstaan en ook in het beheer is de mens van grote betekenis. Een ander aspect is de natuurbeleving. Veel mensen genieten van het doorbrengen van tijd in de natuur.

Een van de kernactiviteiten van het IVN is om kennis van en liefde voor de natuur aan mensen

over te brengen. Daarom hebben we in dit jubileumnummer de verhalen opgetekend van enkele IVN-leden, die al langer lid zijn. Het begon in de vijftiger- en zestiger jaren met de zgn. vogelwachters, die zorgden voor weidevogels en het plaatsen van nestkastjes.

Verder waren er ook specifieke Leekster activiteiten, zoals het organiseren van de zgn. Floralia en meedoen met een eigen IVN-boot aan de gondelvaart tijdens de roemruchte Leek-Week. In latere jaren richtte men zich meer op de educatieve aspecten door het organiseren van lezingen en excursies. In de negentiger jaren kwam er de klad in; enkele bestuursleden zorgden voor de meest noodzakelijke taken, maar het IVN was niet zichtbaar aanwezig. Totdat.....enkele mensen het initiatief namen om met hulp van IVN-ers uit Roden en Peize een natuurgidsencursus op te zetten. Hiervoor was veel belangstelling en het ging binnen de kortste keren weer bruisen in de afdeling.

De laatste jaren zijn we springlevend; we staan bol van de activiteiten en zoeken actief de samenwerking met andere (verwante) organisaties. Nog zeer recent hebben we op verzoek van Stelten (organisatie vernieuwde Leek-Week) een dauwtrapwandeling uitgezet en begeleid. Zo wordt een activiteit van vroeger in een nieuw jasje gestoken.

We zijn trots op dit mooie in kleur uitgebrachte jubileumnummer. We hopen dat we u als lezer nieuwsgierig maken naar het IVN, u bent van harte welkom bij onze afdeling!

Tenslotte wil ik alle mensen bedanken die al die jaren hun energie en tijd aan het IVN hebben gegeven, in het bijzonder hen, die het IVN door de moeilijke jaren hebben geloodst. Ook wil ik alle mensen bedanken, die een bijdrage voor dit themanummer hebben geschreven. Uiteraard ook dank aan de sponsors, die de uitgave van dit jubileumnummer mogelijk hebben gemaakt.

Garrit Renkema, voorzitter

Biodiversiteit

Zoek ik dit woord op in mijn Dikke van Dale, 11e druk uitgegeven in het jaar 1984, dan kan ik het niet eens vinden. Natuurlijk wel de losse onderdelen; dus Bio =leven(s) en diversiteit = verscheidenheid. Je zou dus kunnen zeggen dat biodiversiteit alle verschillende levensvormen op onze aarde omvat. Het gaat dan ook om de variatie, die houdt de natuur in evenwicht.

Om dit uit te leggen ga ik even terug naar de voedselketen. Het is een bekend gegeven dat er op aarde planten groeien, deze planten worden gegeten door verschillende dieren (planteneters), die worden op hun beurt weer gegeten door grotere dieren (vleeseters of alleseters) en zelfs deze kunnen weer gegeten worden. Bijvoorbeeld: Op een wilgenblad zitten enkele tientallen bladluizen zich te goed te doen aan het zoete plantensap. Een jonge pimpelmees, pas uit het nest, eet de bladluizen gretig op. In minder dan geen tijd flitst een sperwer langs de wilg en de pimpelmees is klaar om opgegeten te worden.

In dit geval staat de sperwer min of meer aan het eind van de voedselketen, maar één sperwer heeft wel een heleboel meesjes nodig om te kunnen overleven en zo weer terug.

Stel nu dat het met de biodiversiteit een stuk slechter gaat en de bladluisjes zijn uitgestorven, dan heeft het meesje niks meer te eten waardoor ook deze dreigt uit te sterven. En tot slot komt de sperwer, die steeds minder meesjes kan vinden, ook deze populatie zal dan steeds minder worden. Als het zo doorgaat zullen ze allemaal uitsterven.

Dit was natuurlijk maar een voorbeeld, maar biodiversiteit is belangrijk, want door de biodiversiteit hebben wij schoon water, kunnen wij landbouw uitvoeren, hebben wij de beschikking over bepaalde medicijnen, kunnen wij genieten van de natuur, kunnen alle verschillende levensvormen naast elkaar blijven bestaan en ga zo maar verder.

In dit jaar van de biodiversiteit zal op de VN-top in Japan besproken worden wat de verschillende landen eraan kunnen doen om de biodiversiteit te behouden en duurzaam te benutten. Laten wij, als onderdeel van de natuur en dus de biodiversiteit, er met elkaar voor zorgen dat ook de generaties na ons kunnen blijven genieten van de vele verschillende levensvormen hier op aarde!

door Nynke Tacoma

VOGELS

De gierzwaluw

Begin mei verschijnen de donkere, sikkelvormige silhouetten van de gierzwaluwen aan de hemel. Ze komen dan terug van hun winterverblijf in Afrika, ten zuiden van de evenaar. Na een tocht van 7.000 kilometer arriveren de eerste vogels. Dit zijn meestal de mannetjes die al eerder hebben gebroed. Zij zoeken onmiddellijk het nest van het vorige jaar en na enkele dagen komen ook de vrouwtjes aan. Dan wordt het nest opgeknapt met haren, sprietjes, zaadpluis, veertjes e.d., die in de lucht zweven. Het geheel wordt met speeksel aan elkaar gekleefd tot een klein, hard kommetje. Hierin worden rond 20 mei twee tot drie witte eitjes gelegd welke beurtelings door het mannetje en het vrouwtje worden bebroed

Na ongeveer twintig dagen komen de eieren uit, de jongen zijn de eerste tien dagen blind en kaal. De ouders vangen insecten in de lucht, die in de keelzak tot een bal worden gevormd. Hiermee worden de jongen gevoerd. Op mooie zomerdagen brengen de ouders tientallen van deze voedselballen naar het nest. Tijdens slechte zomers, als er weinig insecten zijn, vliegen ze soms honderden kilometers ver om voedsel te zoeken. Na het nestelen, broeden en jongen grootbrengen, vliegen de vogels begin augustus weer terug naar Afrika.

Hij is geen lid van de zwaluwenfamilie, maar van een aparte groep, de *Apodidae*, wat poten ontbe-rend betekent. Dit laatste klopt niet helemaal, want hij heeft kleine, bevederde pootjes met vier naar voren gerichte scherpe nagels. Hiermee kan hij zich vastgrijpen aan muren of dakranden. Wil hij wegvliegen dan laat hij zich eerst vallen. Het opstijgen

vanaf de grond is voor de gierzwaluw een moeizame bezigheid. Lopen is ook niet echt

nodig, want hij brengt bijna zijn hele leven vliegend door. Eten, drinken en slapen, soms zelfs paren gebeurt in de lucht. Hij kan tijdens het vliegen snelheden bereiken van 120 km. per uur. En dat voor een vogel van zo'n 16 cm. lang met een spanwijdte van 42 cm.

Tegen de avond verzamelen de gierzwaluwen die geen nest hebben, zich in groepen en stijgen dan op tot een hoogte van drie tot vijf kilometer. Daarna laten ze zich in een soort halfslap meevoeren op thermiek en cirkelen langzaam naar beneden.

Kampioen insectenvanger; een gierzwaluwgezin vangt per dag wel 20.000 insecten! Daar kan geen (milieuonvriendelijke) spuitbus tegenop. Bladluizen, vliegende mieren, zweefvliegen, spinnetjes, kortom alles wat zich als insect in de lucht bevindt en geen angel heeft, wordt verorberd. Na zes weken, rond 25 juli, vliegen de jongen uit en ze moeten direct kunnen vliegen. Ze zullen dat zonder onderbreking de eerste jaren blijven doen.

Men denkt dat ze diezelfde avond al deelnemen aan de nachtvlucht om daarna gelijk naar Afrika te vertrekken. Een groot deel van de overige vogels uit de kolonie is dan alweer naar het zuiden vertrokken.

door Albert Westerhof

In gesprek met: **Wethouder Tanja Haseloop - Amsing**

Wethouder voor de VVD in de gemeente Leek.

Zij heeft in portefeuille onder andere Landgoed Nienoord, openbare werken en milieubeleid.

Hoe en waar geniet u het meest van de natuur in uw vrije tijd?

Ik wandel vaak in Nienoord; momenteel wat minder wegens drukke werkzaamheden.

Wat is een favoriete plek van u in deze omgeving?

Het landgoed Nienoord is wel mijn favoriete plek. De reeën vind ik schitterend en ook paddenstoelen zie ik graag. In de winter is een vergezicht prachtig, en dezelfde plek is in de zomer mysterieus en dichtbegroeid. Mooi vind ik ook het eilandje bij de camping, waar je elk jaar weer dezelfde vogelsoort ziet broeden.

Kunt u uw persoonlijke interesse voor de natuur inzetten bij uw werkzaamheden?

Dat hoop ik wel. Maar wat ik persoonlijk vind, is niet leidend. Bijvoorbeeld de bomenkap: er zijn verschillende uitgangspunten en zo kom je tot beleid. Een ander voorbeeld: de schaapherder met zijn kudde, hoe kun je deze inpassen in het beheer? En hoe vaak bagger je de vijvers uit? Geregeld baggeren is voor kinderen leuk omdat ze dan kunnen vissen. De balans is belangrijk; gebruikers versus natuurwaarden.

Hoe staat het ervoor met de natuur in Leek/Nietap?

Er is veel diversiteit in het landschap, open gedeelten, bos en houtwallen. De regels voor natuurbescherming zijn erg ingewikkeld; signalen naar de landelijke politiek zijn noodzakelijk, evenals samenwerking.

Heeft u het idee dat er planten- en diersoorten verdwijnen of juist bijkomen?

Ik zie minder mussen in mijn tuin maar wel vaker libellen en ook zie ik regelmatig egels. Verder valt me op dat ik meer roofvogels zie en minder lieveheersbeestjes.

Volgt u de ontwikkelingen van woongebieden en bedrijventerreinen in de omgeving?

De centrumfunctie van Leek en Roden bestaat om de natuur te ontlasten. Wat betreft huizenbouw is evaluatie voortdurend nodig; inbreiding (duurder) versus uitbreiding. Wel moet het groen in de gemeente behouden blijven.

Zijn er kansen en bedreigingen voor de natuur in Leek/Nietap?

Door de subsidies uit Europa en de Regiovisie zijn er grote kansen om de komende tijd structureel verbeteringen door te voeren. Er is een groter bewustzijn om goed met de natuur om te gaan. De wijk Oost-Indië is een goed voorbeeld, mooi ingericht qua natuur, met riet en water, dat trekt kinderen ook aan

Wat wilt u over vier jaar bereikt hebben op het gebied van natuur- en milieubeleid in deze omgeving?

Een kwaliteitsslag maken in Nienoord: de natuurlijke elementen en het cultuurhistorisch aspect versterken. Bij de mensen een opwaardering voor de natuur tot stand brengen en een bewustzijn van natuurwaarden.

Waar mag Leek trots op zijn in het natuurbeleid?

Op de groep die zich bezighoudt met Nienoord. Het enthousiasme is groot; ook toen er niet veel geld was. Er is samenwerking vanuit verschillende vertrekpunten, met elkaar ontwikkelen we een toekomstvisie.

Samenwerking met het IVN

Ik heb deze week eens op de IVN site gekeken en mij verbaasd over de hoeveelheid activiteiten die jullie organiseren. Samenwerken met organisaties waar veel kennis aanwezig is, lijkt mij prima; het hoeft niet altijd van ver te worden gehaald. Er is veel kennis in de gemeente Leek; er moet meer georganiseerd worden om elkaar te versterken. Je creëert dan een grotere sociale samenhang. Er is ook een financieel aspect natuurlijk. Twee keer per jaar brainstormen met het IVN en dan zonder agenda, lijkt mij prima. Over en weer kunnen we zo elkaar op zaken attenderen.

*interview door Nynke Tacoma
geschreven door Lyda van der Molen*

ZOOGDIEREN

Ik heb een bunzing in de houtwal

in de winter werd dit vlas weggehaald en ging het naar de vlasverwerkers.

Sinds enige tijd huist er een bunzing in een oude houtwal op mijn werkterrein. Bunzingen vindt men vaak in de buurt van de bewoonde wereld. Hoewel; vaak? Helaas is hij steeds vaker slachtoffer van ons 'gevoel voor orde',

Want alleen in hoge vegetatie met een gevarieerde structuur, wat ruigte en wat water vindt hij voldoende dekking en voedsel. De bunzing, *Mustela putorius*, is een solitair levende, nachtelijke jager. Het is een roofdier uit de marterfamilie. Bunzingen zijn felle jagers. Ze jagen op ratten, muizen, konijnen, vogels, padden en kikkers. Maar ook regenwormen en insectenlarven staan op het menu. Als ze in een kippenhok weten te komen, richten ze daar soms een hele slachtpartij aan omdat ze nerveus raken door het hysterisch gekakel van de kippen.

De bunzing is een van de grotere marterachtigen in Nederland met een lengte van 38 tot 46 cm. Zijn lange, vlakke lichaam heeft een borstelige staart. De ondervacht is geelcrèmekleurig en bedekt met lange, ruige donkerbruin- tot zwartkleurige bovenharen. Verder bezit de bunzing een karakteristieke maskerachtige snuit.

Voor mij vertegenwoordigt dit dier een stuk jeugdsentiment. Op de Zeeuws-Vlaamse boerderij waar ik opgroeide stond een grote, zwart geteerde, houten schuur met een leemvloer. Deze schuur lag in de wintermaanden tot de nok toe vol met vlas. Laat

Ik herinner me nog goed dat bij het weghalen van de onderste lagen en de laatste schoven vlas het altijd uitkijken was. Hier zaten de bunzingnesten. Eén, heel soms twee. Bij het weghalen van deze laatste schoven was het zaak om er altijd voor te zorgen dat er een vluchtroute voor een eventuele bunzing was. Want zonder zo'n ontsnappingsroute kende de bunzing maar één weg, recht op je keel af. Als het vlas soms wat later in het voorjaar werd weggehaald, had de bunzing al jongen. Naakt en vaak nog blind lagen ze daar in een zacht nest van vlas, mos en gras.

Hoewel we bij die laatste schoven altijd gewapend waren met een hooivork voor het geval dat...., realiseer ik me nu pas hoe mijn vader de hulp van de bunzing als ongediertebestrijder waardeerde.

Een eenmaal gevonden nest werd weer afgedekt en verder met rust gelaten. De bunzing in 'mijn' houtwal vond ik bij toeval. Bij het machinaal schoonmaken van een sloot haalden we een grote bult aarde met takken en andere rommel weg. We zagen hem, of haar, er onder vandaan wegrennen. We hebben het materiaal weer ongeveer net zo terug gelegd en ik hoop dat hij terug is gekomen of in de buurt een nieuw hol heeft gemaakt. En ja, ik ben best wel trots op die bunzing in "mijn" houtwal.

door Herman de Meijer

REPTIELEN EN AMFIBIËN

De groene kikker

In Nederland komen de volgende kikkers voor: de bruine kikker, heikikker, boomkikker en de groene kikkers. De laatste staat in het meervoud omdat de groene kikkers weer zijn onderverdeeld in Grote groene kikker (ook wel Meerkikker genoemd), Middelste groene kikker (Bastaardkikker) en Kleine groene kikker (ofwel Poelkikker). Bastaardkikkers ontstaan door paringen tussen de Meer- en Poelkikkers.

Het determineren van de verschillende groene kikkers is dusdanig lastig dat over het algemeen over 'de groene kikker' wordt gesproken. Herpetologen (herpetologie is de studie van reptielen en amfibieën) spreken van het Groene kikker-complex (*Rana esculenta synklepton*).

Voor alle amfibieën geldt dat ze het beste waargenomen kunnen worden tijdens de voortplantingsperiode. Voor de ene amfibiesoort begint deze periode iets eerder dan voor de andere soort. De groene kikker is de kikker waarvan het mannetje vanaf eind april tot in juli luidruchtig kwaakt om de vrouwtjes te lokken. In die periode zetten de vrouwtjes na de bevruchting kleine eiklontjes af tussen de waterplanten. Geschikte voortplantingswateren hebben stilstaand of zwakstromend water met voldoende instraling van de zon en zijn niet al te diep.

De eitjes (kikkerdril) worden verwarmd door de zon, waardoor de kikkervisjes zich kunnen ontwikkelen. Nadat de kikkervisjes uit het ei gekomen zijn, blijven ze in het water totdat ze zich volledig tot kikker ontwikkeld hebben. Op deze waterfase volgt de landfase. De jonge kikkertjes verblijven de eerste

paar dagen nog in de omgeving van het voortplantingswater, maar verspreiden zich daarna over de omgeving. Doordat de dichtheid dan veel kleiner is, zijn ze dan veel moeilijker waar te nemen. In de winter kruipen de kikkers weg op beschutte plaatsen op het land of in het water.

De groene kikker is tot nu toe de meest voorkomende kikker in Nederland, maar wordt net als alle amfibieën momenteel bedreigd door de wereldwijd voorkomende schimmelziekte *Chytridiomycose*. Deze ziekte wordt veroorzaakt door de schimmel *Batrachochytrium dendrobatidis* (Bd), die alleen in cellen met keratine kan groeien. Zoals de buitenste laag van de huid van volwassen dieren en de bek van larven.

Inmiddels zijn in alle provincies al besmette dieren gevonden. Omdat mensen een grote bron van verspreiding zijn, heeft het RAVON een hygiëneprotocol opgesteld voor veldwerkers (www.ravon.nl)

door Reina Ferwerda

DAGVLINDERS

Oranjetip in de stress!

Van de 71 inheemse dagvlinders in Nederland staan er 48 op de Rode Lijst. Dat is 68 procent van het totaal. Daarvan zijn er 13 ernstig bedreigd. Het is dan ook een understatement om te stellen dat het met deze diertjes niet goed gaat.

Hoe complex het leven van een vlinder is en aan hoeveel voorwaarden moet zijn voldaan om een vlinder te kunnen laten voortleven, laat het bijzondere verhaal van de Oranjetip zien.

Het dartele Oranjetipje, een voorjaarsvlindertje, moet het hebben van bloeiende Pinksterbloemen en Look-zonder-look. Het mannetje is wit met opvallende oranje vleugeltippen, het vrouwtje is neutraler gekleurd.

Half april kruipt hij uit zijn pop om in de daarna volgende 3 weken een partner te zoeken, eitjes te leggen en te sterven.

De mannetjes bepalen een territorium waar ze enkele malen per dag met hun opvallende oranje vleugeltippen doorheen vliegen. Ze zorgen dat ze goed gezien worden (daarom zien wij ze ook vaak zo goed) zodat de vrouwtjes geen tijd aan zoeken hoeven te verspillen. Na de paring en de ontwikkeling van de eitjes moet het vrouwtje op zoek naar een geschikte voedselplant voor haar eitjes. Dat laatste is een zeer lastig karwei aangezien er nogal wat eisen aan deze plant worden gesteld.

Ten eerste mag de plant nog niet bezet zijn met een ander eitje. Een nauwkeurige inspectie is dan ook het eerste wat het vrouwtje doet om te voorkomen dat haar nakomeling later door concurrentie verhongert.

Dan als tweede wordt het ontwikkelingsstadium van de plant beoordeeld. Van belang is n.l. dat de rups pas uit het eitje kruipt als de eerste hauwtjes (vrucht van Pinksterbloem en Look-zonder-look) rijp zijn. Want daar leeft de rups van.

Tijdens de ontwikkeling van de rups moeten dan ook de andere hauwtjes rijp worden zodat hij altijd voldoende voedsel heeft. Een te vroeg of te laat afrijpende plant kan fataal zijn voor de rups.

En dan als derde voorwaarde dient terdege gekeken te worden naar de directe omgeving van de voedselplant. Is er op kruipafstand een boomwal of een struik aanwezig waar de volwassen rups heen kan kruipen en zich kan verpoppen? Als pop in of aan het gras is immers uiterst riskant (vertrappen, opgegeten worden door een rund). De rups zoekt in volgevreten staat een struik uit om te verpoppen en blijft daar hangen tot volgend jaar half april.

En dat is dan het eerste eitje van moeder Oranjetip. Er volgen er nog vele.

Wij vinden wel eens dat we het druk hebben, hoe gestresst moet dit vlindertje wel niet zijn om alles in die drie weken rond te krijgen?

Beseffend dat het bij de Oranjetip in verhouding tot veel andere soorten eigenlijk nog een relatief weinig complex gebeuren is.....

door Herman de Meijer

De paardenbijter

gingen naast het veelvuldig stilstaan in de lucht erg op.

De Paardenbijter is een van de 70 libellen en een van de 7 glazenmakers die Nederland kent. Zij zijn vernoemd naar glazenmakers die in vroeger tijden met een raamwerk vol glas op hun rug liepen als ze ergens een raam moesten herstellen.

Deze kleine libel meet 6 bij 8 cm, komt als laatste, meestal massaal in augustus en september, te voorschijn. Ze bijten geen paarden, maar jagen wel op de insecten die op en om paarden zoemen. Ze zien er fantastisch kleurrijk uit met hun mozaïektekening. Verder hebben ze een gele spijker op de rug met een brede blauwe band eronder en ook heel kenmerkend zijn de 2 brede gele banden op hun bruine zijkant van de borst.

Vaak worden onze inheemse Paardenbijters aangevuld met duizenden Paardenbijters uit oostelijke en zuidelijke landen. Hun gedrag is niet zo opvallend als de Bruine of Blauwe Glazenmaker, ze gaan regelmatig even zitten, maar treden wel vaak groepsgewijs op bij boomranden op zo'n 5-6 meter hoogte. Op warme dagen zie je de Paardenbijters tot diep in de schemering insecten vangen. Wij durven de stelling aan dat in augustus/september iedereen het diertje om zijn huis kan zien vliegen, je moet dan wel goed opletten.

Bij de opening van de Vlindertuin in Doezum bijvoorbeeld zagen we een Paardenbijter rusten op een akkerdistel, bij nader inzien bleken er 7 naast elkaar (op 1 vierkante meter) te zitten zonnen. Als de Paardenbijter man bij het water, territoriaal patrouillevluchten uitvoert, vallen de doldrieste vluchtbewe-

Als paardenbezitter kun je tegenwoordig een dazenval bestellen, zodat de Paardenbijter niet meer alleen staat in de strijd tegen de vele soorten dazen, die we in Nederland kennen. Soortenregister geeft voor Nederland 38 soorten dazen en 12 soorten horzels. Dazen bijten, horzels kunnen niet steken of bijten, ze kunnen alleen eitjes leggen.

De dazenval is een bol met een soort tentje erboven. De bol is vergelijkbaar met een skippybal, zwart van kleur zodat de bol warmer is dan de omgeving. Doordat de bol vrij hangt, beweegt deze een beetje, waardoor het achterwerk van een paard wordt geïmiteerd. De dazen zoeken op de bol tevergeefs naar bloed en als ze "teleurgesteld" opvliegen komen ze in de kunststofruik terecht en uiteindelijk in de val (kosten € 200).

door Herman de Heer

In gesprek met: **dhr. Hennie de Ruiter**

Dhr. de Ruiter is al 32 jaar lid van onze afdeling. Tegenwoordig is hij niet echt actief meer, maar hij draagt het IVN en de natuur nog steeds een warm hart toe.

Het IVN is een vereniging die zich richt op de natuur, wat hebt u met “natuur”?

Ik geniet altijd veel van de natuur. Zo’n vijf keer per week zit ik wel op de fiets op zoek naar de stilte in de natuur. Dan fiets ik bijvoorbeeld langs het water richting Lettelbert of juist lekker door het Nietapsterbos naar Roden. Ik luister dan graag naar het gezang van de vogels, ook al heb ik geen idee welke vogel ik hoor.

De gewone vogels, zoals de reiger of de kievit, die ken ik natuurlijk wel, maar verder heb ik geen idee hoe de vogels heten hoor. In de vijver bij ons vorige huis hadden we ook altijd een reiger, die stond dan ’s morgens vroeg al doodstil aan de kant van de vijver te kijken of hij een kikker of een vis kon verschalken.

Als u de natuur in gaat, hoe doet u dit het liefst?

Ik ga vooral fietsen, doordat ik vroeger veel heb gevoetbald heb ik nu een slechte teen waardoor het lopen niet meer zo heel lang wil. Of het nu mooi of slecht weer is maakt me niet direct uit. Ik vind het ook erg leuk om in een regenpak door de regen te fietsen, het getik van de regen op het pak klinkt heel gezellig. Dat je altijd op de fiets een deel van de route met tegenwind zit vind ik niet erg, het is juist leuk om tegen de wind in te fietsen. Het is een kwestie van een beetje spelen met de natuur. Daarnaast raak je je energie goed kwijt. Als ik zo op de fiets zit dan luister ik vooral naar de vogels en geniet van het landschap om me heen. Ik kan geen namen noemen van de dieren of de planten die ik hoor en zie, maar genieten kan toch altijd wel.

Heeft u een favoriet plekje in de natuur?

Ja dat heb ik wel, maar dat is niet hier in de buurt. Wij zijn vanuit de Betuwe, Culemborg, naar Leek gekomen. Daar, in de buurt van Geldermalsen, liep een oud spoorlijntje, dat is echt een leuk plekje. Naast zo’n spoorlijntje zie je heel veel verschillende bloemen. Dat is altijd een feest om te zien.

Hoe lang woont u nu in deze omgeving, en zijn er ook grote veranderingen te zien?

Wij wonen inmiddels 35 jaar in Leek en volgens mij is hier een hoop overeind gebleven. Als er een nieuwe wijk gebouwd wordt is het vaak eerst een stukje

achteruitgang. Alles moet bijna kaal maar dat groeit in de loop van de tijd ook weer op. Als men bij de ontwikkeling van de wijk er maar om denkt om voldoende groen in een wijk te plannen. Meestal duurt het dan een jaar of tien en dan ziet het er weer mooi en natuurlijk uit. Vaak wordt er van te voren heel veel actie gevoerd tegen de nieuwe plannen, maar dat gaat soms wel wat ver. Kijk nou naar de rondweg bij Roden (bij de rotonde rechtsaf richting Norg), van te voren was iedereen er fel op tegen, maar nu is het toch een mooi stukje met veel natuur erin geworden.

Ook bedrijventereinen komen op plekken waar eerst natuur was, hoe ziet u dat?

Het nieuwe bedrijventerein bij de snelweg vind ik heel goed gekozen. Wat daar aan natuur was, was toch al niet het meest interessante stukje voor mij. Het is verstandig om een bedrijventerein dicht bij de snelweg te plannen, dan heb je veel minder last van allerlei verkeer dat de wijk in moet. Het nadenken over wat er waar moet komen kan ook wel beter. Kijk nu naar bijvoorbeeld de firma Hummel (milieuzak e.d.); zij hadden zelf ook graag weg gewild van de plek waar zij nu zitten maar zijn daarin niet gesteund door de gemeente. Nu blijven ze op de huidige locatie zitten waardoor er ongewild veel transport de wijk in komt. Daarnaast is er natuurlijk ook al een paar keer brand geweest, wat ook niet bevorderlijk is voor het welbevinden van de mensen in de omgeving. Deze taak is niet alleen voor de gemeente, ook de burgers zouden meer hun mond open moeten doen. Het probleem is dat het altijd geld kost en dat is meestal een schaars goed.

Toch is er volgens mij nog genoeg natuur hier in de buurt te vinden, fiets maar eens een keertje over de Tolbertervaart, dat is zo mooi.

Hoe bent u inderijd in aanraking gekomen met het IVN?

Buren van ons, beiden bioloog, waar wij veel mee omgingen, zeiden tegen mij: "Dan moet je gewoon lid worden van het IVN". Nou en zo is het dus ook gekomen. Ik vind namelijk dat er mensen moeten zijn die opkomen voor natuur en milieu. Ik heb er zelf niet heel veel verstand van, dus als er dan een vereniging is waar het verstand wel zit dan steun ik die graag.

Ik vind het erg leuk om steeds op de hoogte te blijven van de verschillende activiteiten van het IVN, maar om echt mee te gaan met een wandeling dat komt er niet zo van. Ik zal toch wel eens in de gaten gaan houden als er weer een fietstocht wordt georganiseerd, dat is iets waar ik nog wel aan mee kan doen.

Hebt u nog ideeën voor de toekomst?

Ik denk dat in de toekomst het fileprobleem opgelost gaat worden. In de snelwegen komt een geleiding te liggen en alle auto's zijn dan uitgerust met een ontvanger voor deze geleiding. Als je dan bijvoorbeeld naar Rotterdam wilt vraag je toestemming om de weg op te gaan. Dan word je opgenomen in de geleiding en de auto past zich automatisch aan bij de snelheid die op dat moment geoorloofd is. Iedereen kan dan zo'n vijf meter van elkaar af rijden en je hoeft niet meer in te halen. Je komt vanzelf wel bij je bestemming aan, zonder files!

Zo gaan we denk ik ook auto's krijgen die rijden op zonne-energie. Een klein spiegeltje op de auto is dan al voldoende om zoveel energie te kunnen genereren uit het licht, dat een auto daar op kan rijden. Maar dat zijn allemaal ideeën, dat gaan wij zeker niet meer mee maken, wellicht onze achterkleinkinderen.

*Interview door Lyda van der Molen
geschreven door Nynke Tacoma*

Eikenprocessierups nu ook in Groningen!

Dinsdag 10 augustus 2010 prominent in het NOS-journaal:

Eikenprocessierups zorgt overal voor overlast. Nu ook in Groningen!

De verwachting was, aldus de geleerden, dat de eikenprocessierups pas rond 2020 het noorden van ons land zou bereiken. De opwarming van de aarde gaat echter zo snel dat Eelde de Groningse primeur heeft. Er zijn natuurlijke predatoren als sluipvlieg en grote poppenrover, maar die kunnen tot nog toe de snelheid waarmee deze vlinder zich naar het noorden beweegt niet bijhouden.

Ik wil het echter niet over de eikenprocessierups hebben, die krijgt al voldoende aandacht in de media.

Al een aantal maal nam ik deel aan een nachtvlinderexcursie; een paar jaar geleden zelfs aan een nachtvlindercursus. Netto resultaat, ik ben en blijf een leek op dit gebied.

Maar, wat een pracht aan vlinders. Wie denkt dat nachtvlinders alleen maar bruin zijn met gradaties en voorzien van donkere vlekken heeft het niet begrepen. Inderdaad is het leeuwendeel bruin, bruiner of bruinst. Er zijn uiltjes met prachtig rode tekening. Spanners in wit, groen en geel. Prachtig gevlamde spinners. Pijlstaarten in bijna Dali-achtige vormgeving. Er zijn beervlinders, donsvlinders, tandvlinders.

Er zijn zeer grote nachtvlinders als de nachtpauwoog (ik ving er ooit een die tegen het raam aan

vloog) en er zijn uitermate kleintjes, de zgn. microvlindertjes. Dan hebben we het nog niet eens gehad over de rupsen die van zeer onopvallend tot grotesk gevormd kunnen zijn.

Een groot deel van de nachtvlinders bestaat uit nectaretende vlinders. Wie een (klim)kamperfoelie of een teunisbloem in de tuin heeft kan met eigen ogen zien hoe deze planten juist 's avonds gaan geuren of bloeien en daarmee de vlinders aantrekken. Echter, er zijn ook overdag vliegende nachtvlinders. Het prachtig rode Sint-jakobsvlindertje bijvoorbeeld met zijn zebrakleurige giftige rupsen op Jakobs-kruiskruid.

En wie heeft nog nooit een vrijwel compleet ingesponnen meidoorn of gele kornoelje gezien met binnenin dit weefsel een grote schare kleine rupsjes van een spinsel- of een stippelmot?

De wereld van de nachtvlinders is groot en zeer spectaculair. Veel soorten zijn als rups, soms ook als vlinder bijzonder soortspecifiek. Valt een voedsel- of nectarplant weg dan is meteen ook de vlinder in gevaar.

Hoewel ik nog steeds een leek ben op nachtvlindergebied –en dat waarschijnlijk ook wel blijft– boeit het me enorm. De vlinders die 's avonds voor mijn raam hangen probeer ik dan ook op naam te brengen. En de drie vleermuizen die elke avond rond mijn woning cirkelen profiteren graag mee.

door Herman de Meijer

Een mossel als draagmoeder!

Diversiteit tref je overal aan want zonder diversiteit is er geen bestaan. Denk b.v. maar aan de economische diversiteit = verscheidenheid van producten om de economie draaiende te houden. Maatschappelijke diversiteit: mensen hebben elkaar nodig om te kunnen leven.

In de natuur is het niet anders, de ene levensvorm heeft de andere nodig als de schakels van een ketting. Valt er een schakel tussenuit dan is een deel van de ketting niet meer bruikbaar.

Een prachtig voorbeeld van elkaar nodig hebben vind ik de samenwerking tussen de bittervoorn en de zoetwatermosselen. Het merkwaardige van de bittervoorn is, dat hij alleen voorkomt op plekken waar zich ook de zoetwatermossel (zwanenmossel of schildersmossel) bevindt.

Deze mosselen dienen nl. als draagmoeder voor de bittervoorn. Tijdens de paaitijd zorgt de mannetjes bittervoorn ervoor dat hij een territorium met een mossel erin heeft.

Wanneer een vrouwtje haar eieren met haar legbuis door de kieuwopening van de mossel in de mossel heeft gelegd, spuit het mannetje zijn sperma in de buurt van de mossel die dit naar binnen zuigt. De bevruchte eieren ontwikkelen zich nu veilig in deze draagmoeder.

De mossel gebruikt op haar beurt de bittervoorn voor de verspreiding van haar nakomelingen. De jonge mosseltjes hechten zich nl. aan de randen van de vinnen van de bittervoorn om zich te verspreiden.

Verdwijnen de mosselen uit een sloot of plas dan is het op deze plaats gedaan met de voortplanting van de bittervoorn. De ketting is verbroken.

Vaak gebeurt dat door menselijk handelen voortkomend uit de haast ziekelijke, grenzeloze hebzucht naar steeds meer meer totdat ook voor de mens de ketting breekt.

Om dat te voorkomen is het nodig om de biodiversiteit te behouden en waar mogelijk te herstellen.

door Kor Boer

BIJEN, WESPEN en MIEREN

Natuurlijke momenten

Toeval bestaat niet in de natuur, daar beëindigen wij dit verhaal mee.

Op het moment dat ik dit schrijf word ik gemeen gestoken in de pols, en weet niet eens door welk beestje, het kan niet anders zijn geweest dan een vliegend gevaarte. Op naar de "Azaron". Ook een drup "Toco-tholin"; met de kracht van etherische oliën zal dit jeukend pijntje wel oplossen.

Dit jaar, de sneeuw was amper weg, nestelde een teek zich ongemerkt in mijn warme navel, door plotselinge jeuk heb ik hem de volgezogen blaas geknapt. Met loop en pincet gingen wij hem en mij te lijf, het mocht niet baten; de volgende dag op de tafel met de assistente gaf het diertje geen krimp hoewel zij flink haar best deed en het beest toch de kaken moest prijsgeven, vond de dokter het resultaat bevredigend. Door de loop gekeken zei hij: "Die rotten er wel uit".

Anno 1991 haalde ik een sterk verroeste fiets uit het kalverenhok, de fiets eruit en de geit erin dat was de bedoeling. Omdat ik een boodschap had voor de burens kon dit mooi even op de fiets, de banden waren plat dus het ventiel opgezocht achter het spinrag en de pompslang er op, "Pompen als een gek". Lauw loene, dan de voorband maar, Prima! Terug naar die andere Geen greintje! Dan het ventiel eruit, "Wel heb ik van mijn leven, onder hevig gesis van de plotseling leeg lopende voorband bekijk ik het achterbandventiel en wat zit er in het slangetje, een uitgedroogde "Duizendpoot" In stomme verbazing trek ik, knapt ie me ook nog!

U bent nog niet onder de indruk merk ik, nee denkt u er is niets nieuws onder de zon!....toch?
Nou ja, wat te denken dat ik voor het eerst en voor

het laatst weer een "Natuurlijk Unicum" onderging, de dag zal mij nog lang heugen! Mijn ogen en ik zelf struinden de tuin over tot voorbij de houtstapel die steeds niet wordt op geruimd. "Waarom ruim je die stammen niet" vraag ik me af en sta stil bij de mand met Oostindische kers (mooi en lekker in de salade),

"Wat is dat achter de mand?, waar? Op die stam vent, "Wat een aparte!

"O, vang!", O, waarmee! O, vlug, O, zit ie er nog? O, waar is dat conservenblik? O, snel naar huis! De lege jampot.

Waar?, in de garage vent!, "Au, knikken de knieën. "Wat moet dat?, O, een heel apart beest. Knikker de knik.

Mand, stam, stam, mand, flitsende ogen! Taxeren tijd en ruimte, O, daar!, snel< Floep. Onbeschadigd gevangen! "Kijk nou eens vrouw, Zo een beestje heb ik van mijn leven nog nooit gezien! "Misschien staat het in jouw boek zegt zij. Jammer, niet bekend.

Met pot naar een expert, meerdere expertise, beestje jankt onhoorbaar en tast met de lange voelsprietten het deksel van de jampot af. "Haal mij hier uit! Ik, *Rhyssa persuasoria*, was bezig met mijn legboor een geschikte plek te vinden in het hout van de gekapte naaldbomen, JA! Om een larve te zoeken van de Reuzen houtwesp om daar mijn ei op te leggen en sodemieterde in deze pot, haal mij hier uit zeg ik!". Dat had ik begrepen en ik heb haar op dezelfde plek teruggebracht. Dat ik dit mocht beleven zeg! Bent U er al van overtuigd dat toeval niet bestaat in de Natuur?

door Wiebe Zijlstra

KEVERS

Lieveheersbeestje, variabeler dan je denkt.

Zo bestaat er behalve het 10-stippelig lieveheersbeestje, ook nog het 10 -

Vrijwel iedereen heeft wel eens een lieveheersbeestje gezien. Kinderen maken al op jonge leeftijd kennis met dit kevertje via de boekjes van Eric Carle en andere schrijvers. Als ze wat ouder zijn, vinden ze hem terug op stoeptegels als symbool tegen zinloos geweld. Conclusie: een lieveheersbeestje is een rood kevertje met een stuk of zeven zwarte stippen. Of is dat te kort door de bocht?

Onze meest algemene inheemse soort is inderdaad het 7-stippelig lieveheersbeestje, dat model heeft gestaan voor de stoeptegels, maar Nederland telt veel meer soorten dan alleen deze. Wie wat beter naar lieveheersbeestjes kijkt, vindt soms ook een wat kleiner exemplaar met slechts vijf stippen. In tegenstelling tot wat men soms denkt, is dit geen jong beestje, dat nog een paar stippen te kort komt, maar een andere soort: het 5-stippelig lieveheersbeestje.

Dit wil nog niet zeggen dat je achter de naam van een lieveheersbeestje kunt komen door simpelweg de stippen te tellen. Het 11-stippelig lieveheersbeestje heeft vaak 11, maar soms ook slechts 9 stippen. Het 2-stippelig lieveheersbeestje maakt het nog bonter. De meest algemene vorm is een rood kevertje met 2 zwarte stippen, hij kan ook zwart met 4 rode stippen zijn of zelfs bijna helemaal zwart.

Het stippenpatroon van veel soorten lieveheersbeestjes is erg variabel. Wat dat betreft was het niet zo'n handige keuze van de naamgevers om de stippen als uitgangspunt te nemen. Daarbij komt nog dat er meerdere soorten zijn met hetzelfde aantal stippen. In dat geval zijn de naamgevers overgegaan op vlekken of punten.

De soort met 14 lichte vlekken, die hier heel erg op lijkt, is niet genoemd naar het aantal vlekken, maar heet roomvleklikeveheersbeestje. Het 14-stippelig lieveheersbeestje bestaat wel. Deze soort heeft geen echte stippen, maar is eerder geelzwart geblokt. In het Duits heet hij dan ook Schachbrett-Marienkäfer. Een andere geelzwarte soort is het citroen- of 22-stippelig lieveheersbeestje. Deze soort eet geen bladluizen, zoals de meeste lieveheersbeestjes, maar schimmels op bladeren.

Een aantal soorten lieveheersbeestjes wordt met succes ingezet als bestrijder van bladluisplagen. Hiervoor heeft men, behalve inheemse soorten, ook wel uitheemse gebruikt in de veronderstelling dat die in het Nederlandse klimaat niet kunnen overleven. Het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje blijkt daar echter geen moeite mee te hebben. Hij wordt sinds 2003 in het wild aangetroffen en is nu één van de algemeenste soorten. Het aantal soorten lieveheersbeestjes in Nederland is hiermee gestegen van 61 naar 62.

Een soort erbij lijkt een toename van de biodiversiteit te betekenen, maar het is nog maar de vraag of dit zo is. De nieuwkomer is zeer vraatzuchtig en de vrees bestaat dan ook dat de opmars van de Aziatische koste gaat van onze inheemse soorten. De tijd zal leren of dit inderdaad het geval is.

Voor wie meer wil weten over lieveheersbeestjes is de website www.stippen.nl een echte aanrader.

door Gerrian Tacoma

VLIEGEN en MUGGEN

Vliegen, nuttig?

Toen ik nog maar net in het Noorden woonde verbaasde ik me geregeld over de benaming van alerhande organismen. Ik had echter al snel door dat wat voor mij een vlieg was, hier een mug wordt genoemd. En zo noemt men een steekmug hier een neefje. Mooi toch hoe ieder dialect zijn eigen streeknamen kent.

Vliegen en muggen behoren tot de tweevleugeligen (*Diptera*). De tweevleugeligen vormen een van de meest succesvolle orden van de insecten; het aantal beschreven soorten bedraagt ongeveer 160.000. Ze zijn vaak zeer goede vliegers met een korte generatietijd en dus een razendsnelle voortplanting onder de juiste omstandigheden.

Vliegen komen voor over vrijwel de gehele wereld, maar zijn in drogere of koudere gebieden wel afhankelijk van de mens om zich te kunnen handhaven. Het zijn dan ook net als muizen en ratten typische mensenvolgers. Je ziet ze vaak in de buurt van afval of vee. Vaak treft men daar ook hun larven, de maden, in groten getale aan.

Steekmuggen komen over de hele wereld voor, behalve op IJsland en Antarctica. Het verspreidingsgebied van veel soorten wordt groter door de opwarming van de aarde, onder andere de malariamug rukt op naar het noorden. In Nederland en België zijn steekmuggen hooguit irritant, maar ze zijn wereldwijd verantwoordelijk voor de dood van 1 op de 17 mensen, jaarlijks worden ongeveer 700 miljoen mensen besmet met een door steekmuggen verspreide ziekte. Bekeken vanuit het belang van sommige ziektes als malaria en het West-Nijlvirus zijn muggen dus van groot belang.

Soms ben je als mens geneigd te denken dat dit eigenlijk twee organismen te veel zijn op onze aarde. Want; we hebben er als mens alleen maar last van. Ze steken, ze leggen eieren in ons voedsel, ze brengen nare ziektes mee.

Vooral de steek- en kriebelmuggen (knotjes) zijn lastig voor ons omdat het halfparasieten zijn die bloed zuigen van zoogdieren. Alleen de wijfjes zuigen bloed met de monddelen, ze hebben geen angel. Soms worden daarbij ook ziektes verspreid. Als we echter onszelf even wegcijferen, blijkt dat ze wel degelijk van zeer veel nut zijn. Vliegen en muggen vormen het stapelvoedsel van zeer veel organismen. Insectenetende vogels b.v. zoals de zwaluw.

Veel vliegensoorten zijn uitstekende opruimers van rottend plantenmateriaal en kadavers. We hebben het dan wel over de maden van de vlieg. Vergeet ook de roof-, parasiet -, en sluipvliegen niet. Ongemerkt ruimen zij heel wat 'schadelijke' insecten op en zorgen daarmee voor een instandhouding van het natuurlijk evenwicht. Zweefvliegen leven van nectar en stuifmeel en zijn daarmee tevens belangrijke bestuivers van bloemen.

door Herman de Meijer

In gesprek met: familie van der Mei

Gagelmansveentje bij Nijverdal

De familie van der Mei is al 34 jaar lid van onze afdeling. Zij zijn er gewoonweg ingerold als actieve Leeksters. Bovendien lezen zij elke week het stukje van dhr Dolfien in de Leekster Courant.

Als we het over natuur hebben, wat komt er dan bij jullie boven?

Wij hebben een moestuin waarin wij biologisch tuinieren. We werken al wel dertig jaar met een compostbult. En natuurlijk maken we ook gebruik van de verschillende planten die je bij elkaar moet zetten, bijvoorbeeld wortels en uien. We hebben hele mooie wortels zonder last van de wortelvlieg. Vroeger gingen we vaak kamperen en dat doen we nog wel met de caravan. Dan zoeken we een rustig terrein uit, meestal een natuurkampeerterrein, waar je lekker in de natuur bent. Vroeger gingen we al vanaf Pasen kamperen; dat was soms best wel koud hoor maar ook heel mooi. Kortgeleden zijn we naar Diever geweest naar een terrein waar we vijftig jaar geleden ook geweest waren. Er is natuurlijk best wel wat veranderd, maar de sfeer is nog steeds hetzelfde: lekker in de natuur.

Waar geniet u het meest van in de natuur?

Wij genieten heel erg van alle vogels om ons heen. Als één van ons 's morgens al vroeg wakker is gaat die lekker in de tuin zitten ontbijten, terwijl de vogels gezellig om je heen aan het kwetteren zijn. In Diever hebben we zelfs een Bonte Vliegenvanger gezien en tot onze verbazing zagen we die later ook hier bij ons in de tuin in Leek.

Hoe is de interesse voor de natuur eigenlijk ontstaan?

Vroeger op school, in de klas bij meester Heijs, moesten we verplicht plantjes zoeken. De namen van de kinderen kwamen achter op het bord te staan en de meester hield bij wat iedereen gevonden had. Met een vriendin samen zijn we een heel eind wezen fietsen en we vonden tenslotte de "Stekelbrem". Die kwam bij ons in de omgeving niet voor. Dus hadden we iets speciaals en we hebben dan ook gewonnen. Dit zorgde er wel voor dat je je ging verdiepen in de natuur om je heen. Als we een keer niet weten hoe iets heet, dan zoeken we het op in de boeken.

Hebben jullie nog goede herinneringen aan een fijn plekje in de natuur?

Een heel mooi plekje in de natuur ligt voor ons tussen Nijverdal en Raalte, een natuurkampeer-terrein midden in de bossen. Wij waren daar toen alle krentenbomen in bloei stonden. Dat is verschrikkelijk mooi. We hebben bij

Nijverdal vanuit een bezoekerscentrum nog een leuke tocht gemaakt door het landschap. We reden in een golfkarretje samen met een gids, die ons van alles over de omgeving vertelde. Ons allermooiste plekje natuur is natuurlijk bij ons eigen huis, de achtertuin. Lekker rustig, je hoort bijna geen verkeer en alle voorzieningen zijn in de buurt. Daar kunnen we fijn genieten van de vogels en de plantjes om ons heen.

Jullie wonen al een tijd in Leek, hebben jullie de ontwikkeling ook gevolgd?

We wonen al 48 jaar in Leek en we weten nog goed dat voormalig wethouder Riet van Dijk ooit zei: "Jullie weten niet in wat voor mooi landschap (coulissenlandschap, red.) jullie wonen." Ze doen wel hun best om alles te sparen, maar dat lukt jammer genoeg niet altijd. De ideeën veranderen ook wel in de loop der tijd. Bij het bestemmingsplan voor de wijk Rodenburg had men het idee opgevat dat het leuk zou zijn "het stramien van het Westerkwartier" te volgen. Dit betekende allemaal rechte lijnen waarlangs de bebouwing zou komen. Toen men daar mee begonnen was, bleek dat het in de uitvoering toch wel erg saai werd en werd het hele plan bijgesteld. Er kwamen weer bochten in de wegen. Het was een leuk idee, maar het werkte alleen als je van bovenaf erop neer zou kijken. Zoals ze nu bezig zijn bij het Leekstermeergebied is volgens ons wel een aanwinst. Het wordt uiteindelijk allemaal natuurgebied. Er wordt tegenwoordig wel veel meer rekening gehouden met de natuur dan vroeger.

Als directeur openbare werken van de gemeente Leek heeft u vast wel het één en ander meegemaakt. Kunt u daar wat over vertellen?

Vroeger was men erg zakelijk; het groengebeuren moest niet te veel geld gaan kosten. Als er planten uit de eigen tuin over waren, dan konden die wel in het gemeenteparksoen gepoot worden en er was vast wel een middel waardoor het gras minder snel zou groeien. We zeiden dan wel eens uit de gek: "Gemeente Leek wil plastic rozen en kunstgras! Dan zijn ze van al dat onderhoud af." Vroeger gingen we al uit van het principe van de berm twee keer maaien, één keer na de langste dag en één keer in het najaar. Natuurbehoud is wel veel belangrijker geworden dan vroeger. Een voorbeeld hiervan is de ontwikkeling van de wijk Sintmaheerd. Tijdens een inspraakavond hebben we geopperd dat de Leuringslaan moest blijven bestaan zoals die er op dat moment lag. En zie, dwars door de wijk loopt nu nog het zand-, fiets- en wandelpad de Leuringslaan!

Hoe bent u in aanraking gekomen met het IVN?

Wij hadden natuurlijk in de periode direct na de oorlog toen we in Beetsterzwaag woonden, al heel veel met de natuur. Later kwamen wij hier in Leek wonen en lazen we geregeld de stukjes van dhr. Dolfien in de Leekster Courant. Tijdens de Leekweek gingen we meewerken aan het bouwen van de boot van het IVN voor de Gondelvaart. Daarnaast was er de Floralia in de ESA garage achter de Oude Bank, waar wij ook bij meehielpen. Dit waren activiteiten van het IVN en zo zijn wij er dus ingerold. Tegenwoordig zijn we niet meer zo actief. Dit komt doordat de mobiliteit toch wat afneemt naarmate je ouder wordt. Wat eventueel nog wel een keer zou lukken is het bijwonen van een mooie lezing of dia-avond of het bezoeken van een tentoonstelling of museum. Dit laatste zou dan wel 's middags na twee uur moeten starten.

Hebt u nog een boodschap voor het IVN?

IVN, vooral zo doorgaan en hou duurzaamheid hoog in het vaandel.

*interview door Garmt Renkema
geschreven door Nynke Tacoma*

INSECTEN (overig)

Ongevaarlijke engerds

Aan mij de vraag iets te schrijven over de groep die bij waarneming.nl bekend staat als Insecten (Overig).

Maar wat is overig? Dus eerst eens op de lijst met waarnemingen gekeken. Onder overig worden o.a. gemeld de oorwormen, schorpioenvliegen, kakkerlakken, gaasvliegen, mierenleeuw, schietmot / kokerjuffer, haften of eendagsvliegen en luizen.

Ongemerkt kennen we heel wat van deze insectensoorten. Oorwormen en luizen heeft iedereen al wel eens bewust gezien. Kakkerlakken -wie weet- misschien ook wel. Maar de eendagsvlieg, de schorpioenvlieg en de gaasvlieg, kennen we die? Jazeker.

De eendagsvlieg vingen we tijdens de slootjesexcursie van 28 augustus j.l. in de vorm van een larve. Deze *Cloëon* sp. duidt op erg schoon water. Een gaasvlieg bent u vast al wel eens tegengekomen 's avonds tussen de nachtvlinders tegen uw van binnenuit verlichte kamerraam.

De gaasvlieg is een langgerekt, groen- of bruinkleurig vliegend insect dat gemakkelijk te herkennen is aan de twee paar tere vliezige vleugels. De vleugels vertonen een fijnmazig netwerk van lichte aderen. Ze zijn groter dan het lichaam en in rust opgevouwen tot een dakje.

En dan de schorpioenvlieg. Zo vaak zie ik ze niet, maar jaarlijks toch wel een paar: schorpioenvliegen, een van de meest bezienswaardige vliegen die we hebben. Nee, geen vliegen. Ze vormen met ongeveer 360 soorten een aparte stokoude orde, de *Panorpidae*. Wel ondergaan ze een volledige gedaanteverwisseling, net als kevers, vliegen, vlinders en libellen. Ze verpoppen zich. Hun larven houden het midden tussen een made en een rups.

Schorpioenvliegen vliegen traag en zitten vaak in de schaduw op lage planten in een vochtige omgeving. Ze zijn redelijk gemakkelijk te fotograferen. Ik zag eens een schorpioenvlieg in een spinnenweb zitten. Hij maakte een levendige indruk, dus wilde ik hem al redden, toen ik zag dat hij het prima naar zijn zin had. Hij at de in het web omgekomen insecten!

De mannetjes van de schorpioenvlieg zien er gevaarlijk uit met hun omhoog gekrulde staart. Zeker met het verdikte uiteinde lijkt die op de staart van een schorpioen. Ook hun puntige bek lijkt gemaakt om mee te steken. Ze zijn echter ongevaarlijk. Ze eten vooral dode insecten en honingdauw: de zoete uitscheiding van bladluizen.

Zijn staart gebruikt het mannetje tijdens de paring. Hij grijpt met het tangvormige uiteinde het vrouwtje vast. Daarna spuugt hij als 'bruidsgeschenk' een bruine vloeistof op een blad die het vrouwtje opdrinkt. Het vrouwtje legt haar eieren in een kuiltje in de bodem. De larven lijken op donker gekleurde rupsen. Ze leven in gangen in de bodem waar ze dode insecten en ook plantaardig materiaal eten.

door Herman de Meijer

WANTSEN, CICADEN en PLANTENLUIZEN

Een wat...? Een wants!

Heel veel mensen hebben in hun leven nog nooit een wants gezien. Als ze er een zien denken ze dat het een kever is. Bij een wandeling door het bos heeft al wel iedereen de aparte, vieze geur van de groene stinkwants geroken.

Wantsen (*Heteroptera*) worden ondergebracht bij de Hemiptera, waartoe ook cicaden en bladluizen, bladvlotten en schildluizen behoren. Nederland kent zo'n 1.500 soorten waarvan ruim 600 soorten wantsen. Ze zijn over het algemeen platter dan kevers waar ze op lijken, ze hebben een steek-zuignut (*rostrum*) en een karakteristiek uiterlijk.

Een overeenkomst met kevers is bijvoorbeeld het ontbreken van een insnoering tussen borst en achterlijf. Ook kunnen zowel wantsen als kevers vaak vliegen, en worden de 2 verharde vleugels net zoals de 2 dekschilden van kevers tijdens de vlucht omhooggeklapt.

Wantsen zijn echter niet nauw verwant aan de kevers. Jonge wantsen (nimfen) zijn als ze uit het ei komen ongevleugeld en de vleugels groeien in de loop van een aantal vervellingen tot het volwassen formaat uit: m.a.w. wantsen hebben een onvolledige gedaanteverwisseling, het stadium 'pop' ontbreekt. Dus een nimf ziet er meestal al hetzelfde uit als een volwassen insect, maar mist altijd de vleugels. Een kleine kever is altijd een volwassen exemplaar en zal nooit meer groeien.

Wantsen hebben dus twee soorten vleugels, de 2 voorvleugels zijn taaier en dikker dan de 2 achtervleugels (behalve de puntjes, die zijn wel dun en vliezig). De wetenschappelijke naam *Heteroptera* is hiervan afgeleid en betekent verschillendgevleugelden; 'hetero' = verschillend, 'ptera' = vleugels.

Wantsen hebben dus net als kevers zowel verharde vleugels als vlies-achtige vleugels, de eerste dienen ter bescherming en de zeer dunne en vaak doorzichtige vliesvleugels zijn de vleugels waarmee gevlogen wordt.

Tot de *Nepidae* (waterschorpioenen) behoren 2 grote, gemakkelijk herkenbare soorten. Staafwants en Waterschorpioen, je kunt ze vastpakken, ze steken niet (bron Tempelman/van Haaren); beiden hebben een (dubbele) adembuis, die uit het water steekt. De staafwants is een zeer slanke, wandelende tak-achtige wants met een ademhalingsbuis van 3 cm, die bijna even lang is als het lichaam: 3,5 cm. De dieren komen algemeen voor in allerlei stilstaand water. De staafwants houdt zich bij gevaar (bijvoorbeeld in een schepnet) dood als een takje en kan makkelijk over het hoofd worden gezien.

In het water hangt hij met de kop naar beneden en vangt met de vangpoten kleine diertjes, ook vislarven. Hij is een slechte zwemmer en verplaatst zich meestal lopend, maar kan buiten het water wel goed vliegen. De waterschorpioen schijnt te kunnen vliegen, maar is nog nooit vliegend waargenomen.

De eieren worden aan het wateroppervlak in drijvende plantendelen gelegd en ademen door twee draadvormige buisjes. De eieren van de waterschorpioen tellen 6-8 draadvormige adembuisjes.

door Herman de Heer

GELEEDPOTIGEN (overig)

de Spin! 8 poten en 8 ogen.

Sla me niet dood, zuig me niet stof, maar gooi me naar buiten!

Nederland kent ruim 600 soorten spinnen verdeeld over 40 families. Ze behoren samen met mijten, schorpioenen, teken en hooiwagens tot de oeroude Spinachtigen. Zes procent van alle dieren in Nederland behoort tot deze groep. En zo kan het zijn dat u, in uw leven, nooit verder dan 2 meter van een spin verwijderd bent. Dat komt omdat er zoveel van elk en zoveel heel kleine spinnensoorten zijn en omdat ze graag in uw huis, tuin, schuur, zolder, auto of zelfs luchtballon vertoeven.

Ed Nieuwenhuys vermeldt: Een spinselkabel van 6 cm. dikte kan een op volle snelheid vliegende Boeing 747 (1.000 km p/u) tot stoppen dwingen en men telt gemiddeld 130 spinnen per vierkante meter in een weiland of gazon, deze eten met elkaar ruim 100 kg insect per dag per hectare! Duidelijk is dan in ieder geval dat ze als predator een nuttig onderdeel van het ecosysteem vormen, maar voor andere diergroepen vormen ze op hun beurt het stapelvoedsel.

De in Nederland voorkomende soorten zijn niet gevaarlijk voor de mens. Sommige grote soorten kunnen wel bijten maar de meeste soorten komen niet door onze huid heen. Zelfs als dat wel gebeurt, is het gif van deze soorten niet zo sterk dat er meer optreedt dan een rood vlekje. Laat u niets wijsmaken door de hysterische arachna-fobische reacties in Trouw en Viva!

Spin 1: De spin die de meeste angst aanjaagt is de Trechterspin, *Tegenaria atrica*. De mannetjes vooral, lijken enorm groot door hun lange poten, hun

werkelijke lengte is echter slechts 10-18 mm. In de herfst en dan m.n. 's avonds lopen ze razend snel door uw huis op zoek naar vrouwtjes. Er zijn mensen die beweren dat ze bij het oppakken van deze spin gestoken zijn, anderen zeggen dat de spin niet door je huid kan doordringen.

Van de vijf Nederlandse soorten komen *Atrica* (gewone huisspin) en *Domestica* (grijze huisspin) het meeste voor. Ze zijn door beharing dof getekend en hebben een viertal chevrons of sergeantenstrepen op hun rug.

Spin 2: Nog twee angst-aanjagers: Nachtkaarespinnen. De dieren zijn iets kleiner, hebben ook chevrons, zijn echter glad en glimmend, en de poten zijn iets korter als bij spin 1. Grootte 7-12 mm. Er komen in of bij huis 2 soorten vaak voor: *Amaurobius fenestralis* en *Amaurobius similis* = huiskaarde- en muurkaardespin. Muurkaarde zit vreemd genoeg meer binnenshuis en Huiskaarde meer op muren, kozijnen, bomen. Het schijnt dat muurkaardespin wat groter en bleker is met 4 chevrons, de huiskaardespin is dus kleiner, donkerder met 2-3 chevrons. De baby's van de muurkaardespin eten hun eigen moeder op!

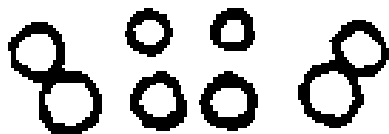
Spin 3: De trilspeen of hooiwagenspin, *Pholcus phalangioides*. Deze spin zit in ieders huis (badkamers), zelf gedoog ik een aantal van deze echte (slanke) rovers in mijn huis omdat ze tal van huisvliegen en steekmuggen opruimen. Ze lijken op hooiwagens, trillen bij gevaar en schijnen over een sterk gif te beschikken waardoor ze zelfs de grote spin 1 kunnen overmeesteren.

door Herman de Heer

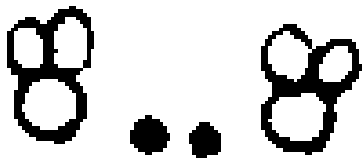
Ter determinatie, de ogen van de drie huisspinnen:

Tegenaria, spin 1,
vooraanzicht, alle 8 even groot

Amaurobius, spin 2,
vooraanzicht, buitenste ogen groter

Pholcus, spin 3
vooraanzicht, 2 losse ogen en 2 trio's

Kijk deze spin maar eens diep in zijn 8 ogen!

Je houdt van SLAKKEN of HOSTA's, beide kan niet!

Weekdieren zijn niet direct die diersoort

waar we als eerste aan denken als we het over natuur hebben. Misschien wel als we aan eten denken: mossels, oesters, wijngaardslak, inktvis. Dat de inktvis toch echt hoog ontwikkeld is, werd bewezen met de voorspelling van een Duitse octopus bij het WK-voetbal 2010.

Ik wil het deze keer gewoon bij de tuislak houden, de huisjeslak en de naaktslak. Slakken of buikpotigen (*Gastropoda*) zijn een klasse uit de stam van weekdieren (*Mollusca*). De Nederlandse naam is te danken aan de gespierde onderzijde van het langwerpige lichaam, die voor de voortbeweging zorgt. Gaster betekent buik of maag, en poda betekent poten.

Slakken zijn de enige weekdieren die ook op het land leven. De meeste slakken leven in zee en daarnaast leeft een deel van de soorten in het zoete water. Er zijn slakken met een huisje (huisjesslakken) en slakken zonder huisje (naaktslakken), soorten die door kieuwen en andere die door longen ademen.

Wat bij zoogdieren als afwijkend wordt beschouwd en hermafrodit wordt genoemd is bij slakken juist de gangbare norm wat betreft de voortplanting; een slak heeft zowel mannelijke als vrouwelijke geslachtsorganen. Bij veel soorten is de paring wederzijds, beide dieren worden bevrucht. Na de paring worden de eitjes afgezet, meestal in de bodem of verstopt onder bladeren of stenen. De eitjes van

slakken zijn slechts enkele millimeters in doorsnede, en meestal doorzichtig.

Omdat slakken vaak een verkalkt huisje hebben, zijn veel soorten die lang geleden zijn uitgestorven toch bekend omdat ze goed bewaard zijn gebleven. Veel soorten worden gebruikt als gidsfossiel, zodat de ouderdom van aardlagen kan worden vastgesteld.

Het lichaam van een slak bestaat voor een groot deel uit water, de slijmerige huid zorgt er bij landbewonende slakken voor dat de dieren niet uitdrogen. De belangrijkste functie van slijm ligt echter in de voortbeweging. Het zorgt er als het ware voor dat de weg geplaveid wordt, waardoor het dier zich al glijdend gemakkelijk over de ondergrond kan voortbewegen.

Landbewonende soorten zoeken plaatsen op waar de relatieve luchtvochtigheid hoog is. Daarom leven veel soorten verscholen in de vegetatie, onder afgevallen bladeren of dood hout, onder stenen, in spleten, etc. Veel soorten zijn vooral of zelfs alleen 's nachts actief of komen tevoorschijn na een regenbui.

Slakken zijn een gruwel voor tuinliefhebbers vanwege de plantenetende levenswijze van veel soorten. Sommige soorten eten het liefst de jonge, frisse groene blaadjes, waardoor bv. bij sla-achtige planten, rozen en Hosta's een ware verwoesting kan worden aangericht. Het zijn voor een deel naaktslakken die deze schade aanrichten.

Maar, slakken staan ook bij veel dieren op het menu (o.a. egel, zanglijster)

door Herman de Meijer

Van Krabbenscheer tot Valkruid

In Nederland komen ongeveer 1.450 plantensoorten voor. Daartoe behoren voornamelijk zaadplanten en enkele sporenplanten, w.o. varens, maar niet de mossen. De soortenrijkdom van planten is bescheiden in vergelijking met andere organismen. Zo komen er in Nederland ca. 3.500 soorten paddenstoelen voor en ca. 18.000 insecten.

Wij wonen in een gebied (Zuidelijk Westerkwartier en het noordelijk puntje van Drenthe) dat qua bodem, hoogteligging en waterhuishouding heel gevarieerd is. Dat weerspiegelt zich ook in de plantenrijkdom. Gebieden met een duidelijk herkenbare samenstelling van plantensoorten worden onderscheiden als floradistrict. In Nederland zijn er 15 en in ons gebied zijn er een drietal: het Drents district, het Laagveendistrict en het Noordelijk kleidistrict.

Het Natuurschoonbos in Nietap ligt in het Drents district; daarin komen enkele bijzondere plantensoorten voor, die met name gebonden zijn aan de potkleibodem (oude kleisoort) die verder vrijwel nergens in Noord Nederland voorkomt. Het gaat om het muskuskruid en het heerkruid. Vroeg in het voorjaar kun je deze soorten te midden van de prachtige bosanemonen vinden. Een andere typische Drentse soort, die in ons gebied voorkomt is het valkruid of te wel *Arnica*. Deze soort kwam vroeger voor op heidevelden; nu is hij te bewonderen in het natuurgebiedje bij de kruising van de A7 bij Boerakker. Het valkruid is een zgn. rode lijstsoort, dat zijn soorten, die bedreigd en daarom extra beschermd worden.

De soortenrijkdom van het Laagveendistrict is heel groot. Hiertoe behoren planten van hooilanden,

moerassen, petgaten, moerasbos en open water. In ons gebied vindt je deze planten in en rond het Leekstermeer, de Lettelberterpetten en de hooilanden langs het Dwarsdiep. Aansprekende soorten zijn pinksterbloem, boterbloem, dotterbloem, zwanenbloem en krabbenscheer. Ik herinner me uit mijn jeugd dat we met grote boeketten boter- en pinksterbloemen thuis kwamen om moeder te verrassen.

Ook aan de krabbenscheer bewaar ik een bijzondere herinnering. Vroeger ging ik met mijn opa regelmatig naar de Bakkerom; mijn opa was eigenaar van dit gebied, dat tot een uitgestrekt moerasgebied hoorde (Tolberterpetten) dat in de vorige eeuw is ontgonnen. Ik herinner me nog goed dat het wateroppervlak van één van de grootste petgaten geheel met krabbenscheer was bedekt en daarop grote aantallen nesten van de zwarte stern. Deze vogel is erg schuw; als wij naderden ging alles op de wieken en was het een gekrijs van jewelste. Hoewel dat gebied als natuurgebied werd gespaard verdween deze kolonie zwarte sterns.

Het aandeel van het noordelijk Kleidistrict in ons gebied is heel gering. Waar de vroegere Lauwerszee via de Oude Riet ons gebied binnendrong en klei afzette, zie je enkele kenmerkende plantensoorten. De meest opvallende is de pastinaak, een geel gekleurde schermbloem, die in de zomer bloeit. Waar de Mensumaweg tussen het Kret en Oldekerk de bedding van de Oude Riet kruist, zie je deze plant in de berm

door Garmt Renkema.

In gesprek met:
Rita Jansen, directeur Het Groninger Landschap

Rita Jansen is de directeur van Het Groninger Landschap. Aangezien het IVN en Het Groninger Landschap eenzelfde doel hebben ten aanzien van de natuur, werken wij regelmatig samen.

EHS = Ecologische HoofdStructuur, dit is een netwerk van grote en kleine natuurgebieden waarin de natuur (plant en dier) voorrang heeft en wordt beschermd.

Hoe en waar geniet u het meeste van de natuur in uw vrije tijd?

Ik geniet erg van buiten zijn: wij hebben 1,5 hectare grond bij ons huis; een plas, schrale weide, een boomgaard en een moestuin. Heerlijk! Er zijn libellen en ik zag zelfs een witgatje. In de vakantie zijn we drie weken thuis, onder andere met het onderhoud bezig, maar ik zou dit alles niet willen missen.

Geniet u ook tijdens werktijd van het landschap?

Ja zeker; in de agenda is vastgelegd dat we 1 maal per maand op stap gaan met de rayonbeheerder; laarzen aan en bij de projecten kijken. Ik wil altijd contact houden met mijn omgeving, ik moet het werk doorvoelen, dat is waardevol voor mij.

Wat is een favoriete plek in het Westerkwartier voor u in uw vrije tijd?

Het borgterrein bij de Coendersborg is voor mij favoriet.

Als u naar uw eigen ervaringen kijkt, ziet u dan veranderingen optreden in de natuur?

Ik vind de realisering van de Ecologische Hoofdstructuur langzaam gaan. Het vergt continu aandacht en je moet oppassen voor versnippering van natuurgebieden die niet aan elkaar verbonden (kunnen) worden.

Een knelpunt is het Leekstermeergebied, daar moet nog veel grond voor de EHS verworven worden. Dat betekent dat we in overleg moeten blijven met particuliere grondeigenaren om afspraken te maken over de grond met een EHS-bestemming. De ideële doelstellingen van de EHS staan namelijk soms haaks op de economische doelen van een particulier beheerder. Je moet er samen voor zorgen dat er werkbare afspraken worden gemaakt en worden nageleefd. In de praktijk blijkt dat die afspraken vaak prima te maken zijn en de resultaten zijn er ook naar. Het gaat langzaam, maar het gaat!

Heeft u het idee dat er planten- en diersoorten verdwijnen of juist bijkomen?

Als we niets doen verdwijnen ze! Niet voor niets is het vergroten van de biodiversiteit in heel Europa een belangrijk item. We merken bij bijvoorbeeld het Leekstermeer en bij de Coendersborch dat met een goed beleid de verscheidenheid aan soorten weer kan toenemen. De realisering van de EHS is daar-

bij belangrijk. Als die doelstellingen gehaald zijn kunnen we pas echt meten.

Wat is de opvatting van het Groninger Landschap over gevolgen van infrastructuur, woningbouw en bedrijventerreinen voor het natuurbeleid?

Als we ergens een negatieve invloed verwachten, dan reageren we naar het gemeentebestuur. Daarbij trekken we ook vaak op met andere organisaties. We hebben bijvoorbeeld een vast overleg met de Milieufederatie, die de belangen van natuur en milieu behartigt in de provincie Groningen.

Zijn er kansen en bedreigingen voor de natuur in het Westerkwartier?

Een bedreiging is bijvoorbeeld de recreatiedruk. Dat heeft een negatief effect op de natuurwaarden, ook bij gemeenten die het natuurbeleid onderschrijven. Verder zijn er veel bezuinigingen, o.a. bij de provincie Groningen. Daar merken wij ook het nodige van. Kansen liggen bijvoorbeeld bij de bijdragen van sponsors. Zo is de Postcodeloterij voor ons erg belangrijk. Dat gaat vaak om langjarige bijdragen. En dat evalueren we natuurlijk ook goed.

Wat wilt u over vier jaar bereikt hebben op het gebied van natuur- en milieubeleid in het Westerkwartier?

Wat betreft de EHS: in 2016 alles verworven, in 2017 de inrichting en in 2018 de afronding. Er zijn niet echt veel hectares meer aan te kopen, 180 - 200 over de gehele provincie. Verder willen we een bezoekerscentrum in het Westerkwartier realiseren; ook meer aandacht voor cultuurhistorie, gebouwen en landschap.

Waar mag Groningen trots op zijn in het natuurbeleid?

Op de samenwerking tussen de natuurorganisaties en de particuliere grondeigenaren. Ook al liggen onze doelstellingen soms best uit elkaar, we maken toch vaak goede afspraken waar de natuur uiteindelijk bij gebaat is. Ik denk dat we op die gezamenlijke inzet erg trots mogen zijn.

Hoe belangrijk vindt u samenwerking met het IVN?

Heel belangrijk. De vrijwilligersteams gebruiken de expertise en de kennis. De cursussen die we gezamenlijk geven zoals de landschapsgidsencursus, ook in samenwerking met Landschapsbeheer, werken enthousiasmerend naar elkaar toe.

De Coendersborg

Hoe zou samenwerking er verder uit kunnen zien?

Jeugdactiviteiten en lesbrieven op scholen bijvoorbeeld. De IVN in de noordelijke regio maakt momenteel deze lesbrieven; we zouden kunnen bekijken in hoeverre de vrijwilligers van het Groninger Landschap daarmee aan de slag kunnen.

Hoe zouden we elkaar kunnen aanvullen en versterken?

Als we de activiteiten op elkaar afstemmen, leidt dat weer tot meer samenwerking. Er is de mogelijkheid om expertise van elders te vragen. Ook kunnen we zorgen dat de landschapsgidsen daadwerkelijk aan de slag gaan.

Dank u wel voor dit gesprek!

*interview door Garmt Renkema
geschreven door Lyda van der Molen*

MOSSEN en KORSTMOSSEN

Een fusie zo oud als de wereld!

Alweer enige jaren geleden was ik vanuit een Ondernemingsraad direct betrokken bij een aanstaande fusie.

In diezelfde tijd had ik o.a. net een video-item gemaakt over korstmossen.

Denkend over het eerste trof mij plotseling het verband met het tweede. Alle twee hebben met samenleven van doen, met geven en nemen, met kritische evenwichten.

Korstmossen. Soms zijn ze onooglijk, soms ook bijzonder fraai. Een korstmos is een samenlevingsvorm van een alg of een blauwwier met een schimmel. De algensoorten die in korstmossen voorkomen kunnen ook vrij leven, de schimmel in een kortmos wordt echter nooit zonder de alg aangetroffen. In die korstmossen leven de schimmels van voedingsstoffen (suikers) die door de algen worden aangemaakt. De schimmel op zijn beurt vangt t.b.v. de alg water op en levert de bouwstoffen aan die soms letterlijk uit zwevend stof in de lucht bestaan. De symbiose tussen die twee is zo intens dat er een schijnbaar nieuwe levensvorm is ontstaan: het korstmos.

Veel van de, wat we in de volksmond maar ook in de biologies lagere levensvormen noemen, zijn een absolute noodzaak voor het overleven van grote hoeveelheden organismen. Iedereen die wel eens heeft geprobeerd een beuk of beukenhaag (zonder kluit!) te poten op grond waar niet eerder beuken

stonden zal weten dat de boom of heg na een jaar afstierf. Een beuk kan niet leven zonder

een bepaalde *mycorizaschimmel* in de bodem. Zonder deze kan hij bepaalde essentiële bouwstoffen niet opnemen en gaat hij onherroepelijk dood. Vaak beseffen we het maar nauwelijks, maar voor het voortbestaan van onze flora én fauna zijn allereerste samenlevingsvormen van levensbelang.

Een van de mooiste korstmosjes vind ik persoonlijk het Steenkorstmos (*Xanthoria parietina*). Een heel gewoon en veelvuldig voorkomend korstmosje, knalgeel en veel voorkomend op keien, oudere daken en muurtjes. Ook op boomstammen zie je soms erg mooie korstmossen. Ze zijn er in korstvorm (zoals de naam al zegt), staand als struikje, hangend als baard en in iedere denkbare kleur. Korstmossen kunnen daar groeien waar vrijwel geen enkel ander organisme zich in leven weet te houden. Ze komen wereldwijd voor en er zijn ontelbaar veel soorten.

Doordat de schimmel in korstmossen letterlijk leeft van wat hij uit de lucht haalt, zijn korstmossen uitstekende indicatoren van hoe het er met onze luchtkwaliteit voor staat. De geringste verandering in de luchtkwaliteit heeft gevolgen voor dit organisme. Zowel gifstoffen als voedingsstoffen in de lucht zijn funest voor het merendeel van deze uiterst kritische organismen.

door Herman de Meijer

PADDENSTOELEN

Een zwam-verhaal!

Als je in de herfst langs bomen loopt zie je vaak zwammen ofwel paddenstoelen op bomen. Dit is het gevolg van houtrot in bomen, deze houtrot ontstaat door verschillende oorzaken, meestal door verminderde vitaliteit of beschadigingen, ook door te grote snoeiwonden kan het houtweefsel aangeast worden door schimmels ofwel zwammen.

De snelheid waarmee de zwam de boom aantast is in belangrijke mate afhankelijk van de boom zelf (zoals de boomsoort, de duurzaamheid van het hout en de conditie) en ook de fysische omgevingsfactoren zoals luchtvochtigheid en temperatuur.

In Nederland komen zo'n kleine 900 soorten saprofieten voor, dit zijn zwammen die alleen op dood hout voorkomen. Er zijn echter een aantal soorten die ook levend hout kunnen aantasten en doen afsterven. De vruchtlichamen van deze schimmels noemen we paddenstoelen.

Een van de grootste zwammen is de reuzenzwam, deze komt het meest voor op beukenbomen, maar ook op eiken en paardenkastanje. Deze waaivormige zwam bestaat uit elkaar overlappende vlakke hoeden, die dakpansgewijs groeien op korte blanke stelen, die uit een gemeenschappelijke basis komen. Bovenzijde geel tot grauwbrown, met brede donkerbrown gevlekte ringen en een gele rand in de jeugdfase. De onderzijde van de vruchtlichamen is

bleekgeel. De afzonderlijke hoeden zijn 10 tot 30 cm breed en 1 tot 2 cm dik; in totaal kunnen ze meer dan 1 meter breed worden.

In de herfst na de eerste vorst worden deze vruchtlichamen meestal zwart maar op een beschutte plaats kunnen ze lang overleven.

De zwam veroorzaakt een omvangrijk rottingsproces in de wortels waardoor de boom zeer onstabiel wordt. De kans dat hij omwaait is dan erg groot. Het is nu herfst dus de tijd om er op uit te trekken om deze bijzondere en mooie verschijning te bewonderen.

door Laus Paagman

Capibara (©Harmen Westerlaan, 17-12-2009)

Een vreemde gast!

Al een paar jaar ging het gerucht rond, er zou een Capibara rondlopen rond Boerakker. Meerdere mensen hadden het dier gezien, maar het bewijs door middel van een foto bleef uit. De Capibara of waterzwijn (*Hydrochoerus hydrochaeris*) is het grootste knaagdier ter wereld dat voorkomt in het waterrijke gebied van Brazilië en Noord-Argentinië in Zuid-Amerika. Het is de grootste levende knaagdierensoort en kan wel 80 kilogram zwaar worden.

De naam "Capibara" komt uit het Guaraní en betekent heer van het gras. Daarmee wordt verwezen

naar de lange oeverbegroeiing van moerasen, rivieren en meren; de natuurlijke biotoop.

Capibara's leven in groepen van enkele tientallen dieren. Als uitstekende zwimmers en duikers houden ze zich in en langs het water op. Hun

voornaamste vijanden zijn de jaguar, de anaconda en de alligator. De mens jaagt er ook op voor hun vlees en huiden.

De Capibara houdt van waterplanten en gras. Ook eet hij graag basten van bomen.

De dieren worden ook wel als huisdieren gehouden, maar dit is in Nederland tegenwoordig niet meer toegestaan. Herman de Heer postte een bericht over de Capibara van Boerakker op het forum van waarneming.nl. Het dier was al vaker gezien, maar nog nooit op de foto gezet. Hij had een mailtje ontvangen van Harmen Westerlaan die het dier op 17 december had gezien. Johan Wegter was erbij en er waren foto's gemaakt met de camera van Johan. De foto's waren nog nergens gepubliceerd en zonder een behoorlijke foto is een waarneming natuurlijk niet geldig!

Puur toevallig las ik het bericht op het forum en is Johan een bekende van mij. Per e-mail vroeg ik hem naar de foto's en binnen 10 minuten had ik ze in mijn mailbox. De Capibara van Boerakker bestaat dus echt! Johan vertelde mij dat het dier afkomstig is uit Boerakker.

De eigenaar van dit dier heeft nog een Capibara en meer vreemde diersoorten. Het "beestje" wat in het wild rondliep is 4 jaar geleden ontsnapt, maar volgens de laatste geruchten weer gevangen en terug bij de eigenaar. Toch leuk om te weten dat de waarnemingen van de Capibara kloppen. Nog leuker is het feit dat deze waarneming de eerste in Nederland is en uiteraard goedgekeurd is!

door Astrid Landsaat.

Galappels, een verrassing op het blad.

In mijn jeugd gingen we bijna elke zaterdag of zondag naar het bos, meestal in Brabant, het Mastbos bij Breda of wat verder weg bij Rijsbergen, landgoed de Pannenhoef. De herfst was ons favoriete jaargetijde: we vonden de mooiste paddenstoelen, telden de vliegenzwammen en raapten beukenootjes. Soms raapte ik een blad op met daaraan vastgegroeid een mooi roodachtig balletje. Mijn vader legde dan uit hoe dat ontstaan was en we mochten heel voorzichtig eentje openmaken. Ach, een beestje! Ik vond het eigenlijk maar zielig om het balletje te slopen, het was nog geen voorjaar en nu zou het galwespe vast doodgaan!

Gallen zijn vergroeiingen van de plant. Veel insecten eten planten. Ze treffen vaak een overdaad aan voedsel aan. Voor sommige insecten is dat blijkbaar niet genoeg: ze dwingen de plant tot abnormale groei. Daardoor zijn ze niet alleen geheel omgeven door voedsel, maar nog beschermd ook.

De gallen variëren van verdikkingen in de meeldraden en omgekrulde bladranden tot knikkergrote bolletjes op bladeren, sterk behaarde bolletjes in stengels en woekeringen van enige tientallen centimeters in takken. Zelfs op wortels kunnen gallen voorkomen. Elke galvormer heeft zijn eigen galvorm, maar het precieze mechanisme is niet goed bekend. Waarschijnlijk zorgt de beschadiging van het weefsel al voor een verhoogde groeiactiviteit bij de plant. Ongetwijfeld scheidt ook de galvormer een stofje af, waardoor de juiste galvorm ontstaat.

eiken en beuken, roosachtigen (zoals rozen en bramen), wilgen en populieren, en op samengesteldbloemigen zoals de distel. Van wintereik en zomereik alleen worden al bijna 80 soorten gallen beschreven. Hieronder valt ook de bekende knikkergal of galnoot. Dit zijn ronde gallen die we kunnen vinden in de oksels van bladeren aan tweejarige takken. Als die bladeren zijn gevallen, zijn ze als opvallende donkerbruine knikkers te zien.

Gallen kunnen worden veroorzaakt door onder andere bacteriën, slijmzwammen en rupsen. De belangrijkste galvormers zijn echter insecten, en dan met name de galmuggen (*Cecidomyiidae*) en de galwespen (*Cynipidae*). Een heel algemene galmug is *Jaapiella veronicae*, die op zomeravonden voor verlichte vensters zwemt. Nederland telt zo'n 50-60 soorten galwespen, hun gallen zijn overal te vinden. Een heel algemene soort is de *Neuroterus quercusbaccarum*, waarvan de meeste larven leven in de zogenaamde lensgalletjes op de onderzijde van eikenbladeren. Ga eens op zoek, het is de moeite waard!

door Lyda van der Molen

In gesprek met: mevrouw Lidy van Dellen

Lidy van Dellen is al 26 jaar lid van onze afdeling. Zij is zelfs een tijdje lid geweest van het bestuur van de afdeling.

Het IVN is een vereniging die zich richt op de natuur, wat hebt u met “natuur”?

De natuur is zo mooi geschapen. Hoe ouder je wordt, hoe meer je dat gaat zien. Je kunt er steeds meer van genieten. Daarnaast is het erg leuk om het genieten en dingen beleven in de natuur door te geven aan de kleinkinderen. Tijdens de laatste vakantie heb ik nog slakken met ze gevangen in de tuin. Mijn kleinzoon van 4 jaar vertelde later aan zijn ouders: “Er zijn huisjesslakken en seksslakken (hij bedoelde naaktslakken, red.)”

Als u de natuur in gaat, hoe doet u dit het liefst?

Het wandelen wil niet zo goed samen omdat mijn echtgenoot niet meer zo lang kan lopen. Maar we genieten erg van de vlinders en plantjes in onze eigen tuin. Mijn man is de zoon van een tuinder, maar dat gen is niet aan hem doorgegeven. Ik vind het wel leuk om te proberen om mooie planten te “redden”. Zo heb ik een plant die bij “de huishoudschool” afgedankt werd bij mij in de tuin gezet en ik geniet er nog elk jaar van. Verder gaan we met z’n tweeën er ook wel op uit om reizen naar andere landen te maken. We zijn bijvoorbeeld naar Amerika geweest waar we erg hebben genoten van de natuur en van het gezelschap. Ook Marokko vond ik heel mooi, een woest gebied waar het bijna altijd waait. En de verschillende kleuren van de bergen. In het noorden van het land lag erg veel plastic in de natuur, dat is wel erg om te zien.

Heeft u een favoriet plekje in de natuur?

Ik heb niet echt een favoriet plekje, maar ik kan erg genieten van het totale plaatje. Bijvoorbeeld de kleine plantjes die op rotsachtige gebieden groeien, het blijft je verwonderen dat dit mogelijk is.

Hoe lang woont u nu in deze omgeving, en zijn er ook grote veranderingen te zien?

Ik ben geboren in Lettelbert, heb een jaar of zeven in Groningen gewoond. In 1973 zijn we weer deze kant op verhuisd en in Leek gaan wonen. Ik ben natuurlijk opgegroeid in Lettelbert in de tijd dat de A7 er nog niet was. Toen kon je nog gewoon langs het Lettelberterdiep naar Enumatil toe lopen of fietsen. Nu moet je eerst een slinger maken om over de A7 te komen. Ik kan me nog herinneren dat het vroeger vol stond met dat witte veenpluis, maar dat zie

je nu helemaal niet meer daar. Ook bij de Lettelberterpetten is het helemaal veranderd. Eén van de boerderijen daar achter is helemaal weg en met die nieuwe kades, vanwege de Onlanden, is het erg veranderd. Maar ik heb nog wel altijd het idee om ook daar een keer met mijn kleinkinderen te gaan wandelen, tenslotte kunnen zij dan ook zien waar hun oma is opgegroeid. Wat mij nog wel opgevallen is dit jaar is dat er opeens weer veel meer kikkers waren. Ze zijn een aantal jaar weggeweest, maar dit jaar hadden we weer veel meer kikkers in de tuin. Dat vind ik wel leuk.

Ook nieuwbouw en bedrijventerreinen komen op plekken waar eerst natuur was, hoe ziet u dat?

De nieuwbouw is voor een deel wel ten koste gegaan van de natuur. Ik weet nog dat burgemeester Zwart indertijd heeft gezegd: "We willen in de zomer schaatsen en in de winter zwemmen en alles moet hiervoor wijken". Dat heb ik goed onthouden, en hij had ook wel gelijk. De A7 was er vroeger niet; toen lagen er baggels (van het turfsteken, red.) op die plek. Bij Lettelbert had je dan de opslag/overslagplaats van het transportbedrijf van mijn vader langs het Lettelberterdiep. Hier werden bieten gelost waardoor er veel klei achterbleef op de wal. Met deze klei gingen wij dan knikkers draaien. Klei hadden we hier niet, allen maar zand en veen. Nu is er op die plek een kade gemaakt en is de overslagplaats weg.

Wat betreft de industrieterreinen vraag ik me wel eens af wat er dan gebeurt met de oude industrieterreinen. De industrie verdwijnt uit de kern naar de buitenkant van het dorp, daardoor ontstaan er lege plekken in de kern. Maar er wordt wel steeds meer aandacht geschonken aan het ontsluiten van de natuur. Bijvoorbeeld bij de Hooilanden in Lettelbert kun je nu een leuke wandeling lopen.

Hoe bent u indertijd in aanraking gekomen met het IVN?

Ik ben in aanraking gekomen met het IVN door de plantenruilbeurs bij de Oude Ulo. Ik heb ook wel meegedaan aan excursies zoals een slootjesexcursie of het wilgen snoeien. Toen mijn kinderen op de basisschool zaten heb ik daar ook wel meegeholpen bij de natuurlessen die door hun leraar Arnold Pera werden gegeven. Ik heb zelfs een tijdje in het bestuur van de IVN-afdeling gezeten. Nu ben ik niet zo actief meer. Ik vind het wel altijd leuk om de Wielewaal even te lezen, maar ik ga niet zo gauw naar dingen toe. Als er echter een excursie is en ik heb wel tijd dan ga ik best nog wel een keer mee, zeker in Lettelbert. Maar de meeste excursies zijn in het weekend en dan is er vaak al zo veel, of de kinderen komen thuis. Op een doordeweekse avond komt het wat mij betreft veel beter uit. Maar het is meestal een toevalstreffer als ik kom.

Hebt u nog ideeën voor het IVN?

Misschien is het leuk om een keer aandacht te besteden aan de stinzenplanten in deze buurt. Vroeger was er ook op Nienoord veel meer te zien, dat is nu ook weg. Verder blijf ik me bezig houden met het redden van planten, door, als iemand iets moois wegdoet, het bij mij in de tuin te plaatsen, zodat je er nog langer van kan genieten. De natuur, het blijft een wonder!

*interview door Garmt Renkema
geschreven door Nynke Tacoma*

DE MENS

Geen onbeschaamder dier dan...

De biotoop waar hij voorkomt is de gehele wereld, van Azië tot in Alaska. Loopt op twee benen en heeft relatief grote hersenen. Is niet per se verstandiger dan een zwemmend of kruipend dier; vernietigt de omgeving waar hij in leeft en probeert vervolgens dit kwaad weer ongedaan te maken met technologische hoogstandjes.

Een zwaluw vliegt op eigen kracht naar Afrika, deze mens echter laat zich vervoeren in een blikken bus, vastgesnoerd in riemen en vaak met angst in het hart. Maar de wereld is zijn thuis en die wil hij gezien hebben!

De mannetjes imponeren de vrouwtjes met spieren en tatoeages of een grote belezenheid. De mens leeft in gezinsverband, met zijn tweeën of alleen. Twee mannetjes of twee vrouwtjes gaan ook een langdurige relatie aan. Nakomelingen komen daar niet spontaan uit voort; vaak zorgen deze stellen voor het kroost van anderen, adoptie. Dit komt in het dierenrijk ook voor.

De mens spreekt in elk land weer een andere taal; dit maakt het communiceren soms ingewikkeld. Gebaren zijn over de hele wereld ook niet uniform: waar bij het ene volk een wenkend gebaar betekent: "kom hier", is het bij een ander volk juist de bedoeling dat je uit de voeten maakt.

Dieren begrijpen elkaar veel beter: dreigend gedrag is duidelijk en als je niet weggaat, dan volgt de aanval. Gevochten wordt er om een territorium, voedsel of een vrouwtje. De strijd is meestal snel beslist. Bij de mens niet. Strijd kan jaren duren. Onbegrijpelijk voor velen.

De mens herkent zich als mens in een spiegel; hé, dat ben ik! Zit mijn haar goed? Een aap gaat kijken wie zich achter de spiegel verstopt of probeert contact te maken met zijn spiegelbeeld.

De mens is ijdel en tuigt zich graag op; dat doen sommige dieren ook. De preeuvogel versiert de omgeving van zijn nest met voorwerpen op kleur gesorteerd. De kameleon verandert van kleur, maar niet uit ijdelheid, overleven is het motto! De wolf huult naar de maan, de mens vliegt naar de maan. Sommige mensen zijn honds of kattig, spinijdig of sluw als een vos.

Tot slot een uitspraak uit vroeger tijden, van Joost van den Vondel:

"Geen onbeschaamder dier dan een ondankbare Mensch".

door Lyda van der Molen

Beleef Het Groninger Landschap

Kronkelende maren zoeken hun weg door de Noord-Groningse klei. Een groep ganzen vliegt in een strakke V-formatie naar de Dollard voor een dagje grazen op de kwelders. Een roerdomp laat zijn misthoorn over het Zuidlaardermeer schallen. Het landschap van Groningen biedt veel. Wie wil, kan elke dag op ontdekkingsreis

De Dollard, vogelkijkhut de Kiekkaaste bij Nieuwe Statenzijl. foto: Hans Sas

Ga naar onze website en lees hier over de manieren waarop u ons kunt steunen of bel naar het kantoor van Het Groninger Landschap (050) 313 59 01.

RODE LIJST PADDESTOELEN

De Rode Lijst paddenstoelen telt 1619 soorten. Dat is 62 procent van het totaal aantal soorten in Nederland dat in beschouwing is genomen. Van de 1619 soorten op de Rode Lijst zijn er 293 ernstig bedreigd, waaronder de **bundelknotszwam**, *Clavulinopsis fusiformis*.

Frank Berendse,
hoogleraar Natuurbeheer en
plantenecologie

Geert de Snoo,
bijzonder hoogleraar Agrarisch
natuur- en landschapsbeheer

Paul Opdam,
buitengewoon hoogleraar
Landschap in ruimtelijke planning

Leon Braat,
Alterra-onderzoeker van
ecosysteemdiensten

Wat niet van waarde is, wordt niet beschermd

De natuur in Nederland staat onder druk. De biodiversiteit neemt nog altijd af. Hoe geven we het internationale jaar van de biodiversiteit dan toch nog wat glans? Vier Wageningse deskundigen vertellen hoe het tij valt te keren – met of zonder de boeren.

TEKST RIK NIJLAND FOTOGRAFIE FOTO NATURA

Ik miste iets, dat merkte ik toen ik een tijdje terug door de polder Arkemheen liep; het was een bijna beklemmend gevoel', vertelt Frank Berendse, hoogleraar Natuurbeheer en plantenecologie aan Wageningen University. 'Ik kon er de vinger niet op leggen, maar na een uur hoorde ik een veldleeuwerik, toen dacht ik: oh ja, die ontbrak. Waar je vroeger in het voorjaar ook kwam op het boerenland, de leeuwerik was er altijd, hoog in de lucht aan het zingen. Inmiddels is 90 procent van de veldleeuweriken verdwenen. Voor mijn gevoel gaat dat veel verder dan de achter-

uitgang van een vogelsoort; het is een essentiële verandering in sfeer.' Berendse's beklemming is niet af te lezen uit de statistieken, wordt niet vermeld in de cijfers die het Planbureau van de Leefomgeving jaarlijks publiceert over de stand van de natuur in Nederland. Die schetsen geen gevoelens, maar slechts de nominale achteruitgang van de natuur in Nederland, of beter: van de meetbare component daarvan; de biologische biodiversiteit, meestal aangeduid als biodiversiteit, een weinig eenduidige term die in zwang kwam na de VN-conferentie in Rio de

Janeiro in 1992. Inmiddels wordt de term zowel gebruikt als synoniem voor natuur, als voor de simpele optelsom van het aantal wilde soorten planten en dieren. De statistieken maken duidelijk dat het met de Nederlandse biodiversiteit niet goed gaat. Begin deze eeuw beloofde de ene Haagse nota na de andere dat in 2010 de afname van de biodiversiteit tot staan zou zijn gebracht. Toch kunnen we het door de VN uitgeroepen internationale jaar van de biodiversiteit niet met gepaste trots vieren. Weliswaar kalft de natuur minder hard af dan voorheen, maar het lek is nog altijd niet boven. Sinds ➤

Roggelelie, *Lilium bulbiferum*

Vliegenorchis, *Ophrys insectifera*

Gaffellibel, *Ophiogomphus cecilia*

RODE LIJST PLANTEN

Sinds 1950 zijn bijna 500 van de 1536 autochtone wilde plantensoorten in Nederland in aantal achteruit gegaan en zijn er meer dan 40 uitgestorven.

Op de Rode Lijst van 2004 staan 499 soorten. Daarvan zijn er 97 ernstig bedreigd, waaronder de **roggelelie**, *Lilium bulbiferum* en de **vliegenorchis**, *Ophrys insectifera*.

RODE LIJST LIBELLEN

Nederland telt 60 soorten inheemse libellen. Daarvan staan er 27 op de Rode Lijst voor libellen. Vijf soorten vallen onder de categorie 'Ernstig bedreigd'. Eén daarvan is de **gaffellibel**, *Ophiogomphus cecilia*.

RODE LIJST VLINDERS

Van de 71 inheemse dagvlinders in Nederland staan er 48 op de Rode Lijst. Dat is 68 procent van het totaal. Daarvan zijn er 13 ernstig bedreigd, waaronder de **bosparelmoevlinder** *Mellicta athalia* en de **grote weerschijnvlinder** *Apatura iris*.

1700 is de biodiversiteit in Nederland gedecimeerd tot nog geen 15 procent, aldus het Planbureau.

HEEL WAT BEREIKT

Geert de Snoo, bijzonder hoogleraar Agrarisch natuur- en landschapsbeheer aan Wageningen University en werkzaam bij het Centrum voor Milieukunde Leiden, vindt dat een wat al te hopeloos beeld. 'Is een vergelijking met 1700 of 1900 wel zinvol, vraag ik me af. Pas de afgelopen dertig jaar hebben we het natuur- en het milieubeleid echt handen en voeten gegeven. Sindsdien gaan er een hoop dingen de goede kant op. Als je kijkt naar wilde soorten planten en dieren en met name soorten in reservaten, is er heel wat bereikt. Voor het agrarisch gebied geldt dat niet; daar staat de natuur nog altijd flink onder druk. Maar zowel de oppervlakte natuur als de kwaliteit van de reservaten gaat vooruit, langzaam misschien, maar dat is wel een belangrijk signaal: we kunnen iets doen.' En dat is nodig ook, aldus De Snoo. 'We eten biodiversiteit, we ademen bij wijze van spreken biodiversiteit; biodiversiteit is letterlijk van levensbelang. Ook voor de mens. Bedenk maar eens wat het verdwijnen van de honingbij voor de landbouw zou betekenen.'

BOERENLANDVOGELS

Frank Berendse is het met zijn collega eens dat je in zijn algemeenheid eigenlijk niets

kunt zeggen over de biodiversiteit. 'Er zijn grote verschillen tussen groepen planten en dieren. In 1973 heb ik vogels geteld in een deel van de Gelderse Vallei. Een paar jaar geleden is die telling herhaald. Daaruit kwam naar voren dat van de 15 echte boerenlandsoorten er 12 met 50 procent of meer zijn afgenomen. Aan de andere kant zie je dat bosvogels het prima doen in Nederland, onder meer doordat onze bossen hoger en ouder worden; er komen steeds meer zwartkoppen, tjiftjaffen en boomklevers.' Toch ervaart Berendse de afgelopen dertig jaar soms als een treurspel. Vooral doordat veel kritische soorten van bijzondere milieus als hoogvenen en voedselarme graslanden – 'soorten waaraan ik mijn hart heb verpand' – zijn gedecimeerd. 'Dat de achteruitgang van de biodiversiteit ondanks alle beleidsmaatregelen niet tot staan is gebracht, heeft twee hoofdoorzaken: we hebben in Nederland onvoldoende oppervlakte gereserveerd voor natuur; en er is nog heel veel mis met de milieucondities, vooral door de atmosferische depositie van stikstofverbindingen, de waterhuishouding en het gebruik van bestrijdingsmiddelen.' Een overbekende litanie, maar een die nog weinig aan actualiteit heeft ingeboet. In januari publiceerde een groep internationale deskundigen, waaronder Berendse, een studie in *Basic and Applied Ecology* naar de variatie in akkervogels, loopkevers en planten op wintertarweakkers door heel

Bosparelmoevlinder, *Mellicta athalia*

Grote weerschijnvlinder, *Apatura iris*

Europa. De rijkdom aan wilde diersoorten was rechtstreeks gecorreleerd met de hoeveelheid fungiciden en insecticiden die de boer spoot.

RAPPORTEN IN DE LA

De grootste boosdoener is echter de intensieve veehouderij, vindt Berendse. Vanaf de jaren zestig sproeit die een mestsluier van stikstofverbindingen over Nederland, die niet uit natuurgebieden valt te weren. 'Dat heeft geleid tot een ongelooflijke botanische verarming, vooral bij plantensoorten van schrale milieus, zoals blauwgraslanden, vennen, heiden en hoogvenen.' De politiek, zo vindt Berendse, heeft destijds zitten slapen. 'Minister Braks vond het belangrijk

dat varkensboeren hun gang konden gaan, kritische onderzoekers werden op het matje geroepen, rapporten verdwenen in de la. Dat is echt een ramp geweest. Ja, inmiddels is er wel wat verbeterd, maar er is maar één structurele oplossing: het aantal landbouwhuisdieren moet aanzienlijk worden teruggebracht. Extra filters en zo is maar rommelen in de marge.'

Zelfs als de wens van Berendse uitkomt, is er nog een lange weg te gaan. 'Stikstof accumuleert in het ecosystemen; het duurt decennia voordat je de kwalijke effecten ervan kwijt bent, of je moet dure beheersmaatregelen treffen zoals afplaggen en afgraven. Beschermen is eigenlijk veel

makkelijker dan terugkrijgen, maar dat laatste is ons helaas niet gelukt. Ik moet me er soms echt toe zetten om te zien dat het glas nog altijd halfvol is, maar dat hangt sterk af van de ecosystemen of de soortengroepen waar je naar kijkt.'

ZEEAREND EN ZILVERREIGER

Paul Opdam is veel positiever. Hij is buitengewoon hoogleraar Landschap in ruimtelijke planning bij Wageningen University en onderzoeker van Alterra, onderdeel van Wageningen UR. 'Er zijn óók veel successen geboekt. Soorten die lang zijn weggeweest keren terug, zoals de zeearend en de grote zilverreiger, maar ook het herstel van de das is een geweldige opsteker. Alle drie in >

REALISATIE EHS STAGNEERT

Het Nederlandse natuurbeleid is gericht op het veiligstellen van de biodiversiteit. Een belangrijke hoeksteen is het beschermen van natuurgebieden. Daarvoor is Nederland internationale verplichtingen aangegaan. Zo zijn de belangrijkste natuurgebieden aangemeld voor het Europese Natura 2000-netwerk. Daarnaast bouwt Nederland sinds 1990 op eigen kracht aan de Ecologische Hoofd Structuur, om natuurgebieden uit te breiden en te verbinden. Inmiddels is ruim 620 duizend hectare

EHS in beheer bij natuurbeschermingsinstanties en particulieren, maar duidelijk is dat de doelstelling, 730 duizend hectare op het land in 2018 (waarvan de helft Natura 2000-gebied), niet wordt gehaald. Zonder die 110 duizend hectare is de EHS een lappendeken zonder de gewenste samenhang. Oorzaak van de stagnatie zijn onder meer de kosten. Uit het Interdepartementaal Beleidsonderzoek Natuur dat in maart verscheen, komt naar voren dat de overheid tot 2018 ruim 2 miljard euro te kort komt om gronden voor de EHS aan te

kopen. Verder dreigen er tekorten bij het beheer van de EHS-terreinen en voor de geplande verbetering van de milieumomstandigheden. In Den Haag circuleert een drietal scenario's voor een bescheiden natuurnetwerk dat wel binnen het budget past. Naast het gebiedsgebonden natuurbeheer probeert Nederland ook op cultuurgronden natuurwaarden en biodiversiteit te handhaven, door subsidie te geven aan agrariërs die rekening houden met landschapselementen, (weide)vogels of wilde planten.

Kamsalamander, *Triturus cristatus*

Geelbuikvuurpad, *Bombina variegata*

RODE LIJST AMFIBIEËN

Van de 16 in ons land voorkomende amfibieën staan er 9 op de Rode Lijst. Twee daarvan zijn ernstig bedreigd: de **kamsalamander**, *Triturus cristatus* en de **geelbuikvuurpad**, *Bombina variegata*.

het oog springende soorten die het goed doen dankzij onze investeringen in natuurbehoud. Maar niet alles is zichtbaar. Een terrein dat Natuurmonumenten aankoopt voor de Ecologische Hoofd Structuur (EHS) staat niet het jaar erop al lekker te bloeien. Het duurt misschien wel twintig jaar voordat de bodem geschikt is en nog eens twintig jaar voordat er zich een aantal soorten hebben kunnen vestigen die je er verwacht. De natuur loopt achter op de condities die wij scheppen.'

Volgens Opdam moet Nederland ten behoeve van de biodiversiteit blijven investeren in een netwerk van natuurgebieden en tussenliggende verbindingen. Die corridors compenseren voor een deel het habitatverlies waar vooral dieren onder leiden, en ze bieden plant en dier de mogelijkheid nieuwe leefgebieden te bereiken of te herkoloniseren. 'Misschien worden er wel nieuwe keuzes gemaakt voor de EHS en loopt de afronding vertraging op, maar er is nog steeds voldoende steun voor in de samenleving', stelt

Opdam. 'Dat is hoopgevend. Zeker in een tijd van klimaatverandering, is een samenhangend netwerk van natuurgebieden van het allergrootste belang.'

Dat we ook in Nederland de schaarse biodiversiteit moeten koesteren, spreekt vanzelf, vindt hij. 'Vanuit de bevolking is er overduidelijk steun voor natuurbescherming, maar we hebben ook een grote internationale verantwoordelijkheid, met name voor onze deltanatuur. Daarmee dragen we in Europa heel veel bij aan de biodiversiteit. Dat er in Engeland nog roerdompen voorkomen, komt doordat ons land een bron is van migranten die de overstap maken. Daarnaast is biodiversiteit nodig om ecosystemen goed aan de praat te houden. En die hebben we nodig voor onze zogeheten ecosystemendiensten. Met een goede biodiversiteit hebben boeren bijvoorbeeld minder te kampen met ziekten en plagen.'

ECOSYSTEEDIENSTEN ZIJN DIVERS

Leon Braat, onderzoeker bij Alterra en gespecialiseerd in ecosystemendiensten, onderschrijft de visie van Opdam. 'Een goed ecosysteem verricht meer taken dan een uitgeklede variant. Een maïsveld bijvoorbeeld is volledig gericht op één taak: voedsel produceren. Een regenwoud daarentegen doet honderden nuttige dingen. Maar daarvan komen er slechts een paar op de markt; de rest wordt in de economie niet herkend, krijgt geen prijs. Dat leidt ertoe dat er in

de economie een zware onderwaardering bestaat van natuur en biodiversiteit.'

Ecosystemendiensten zijn uiterst divers, legt Braat uit. Van de productie van hout, vis en voedsel, tot het bufferen van klimaatextremen, waterberging, het absorberen van stadsstof, nieuwe medicijnen, recreatie of woongenot. Inmiddels hebben economen en ecologen die op het snijvlak van beide disciplines opereren volop handvatten om die verschillende functies in geld uit te drukken, meent Braat. 'En als je het kunt meten, dan kun je het ook waarderen. Dat is essentieel, want wat niet van waarde is, wordt niet beschermd. Bij een ingreep in de natuur moet je niet alleen kijken naar wat er gebeurt met de hertjes en de plantjes, maar ook met het totaal aan ecosystemendiensten.' De EU heeft, vertelt Braat, mede op basis van onderzoek van Alterra, een eerste stap in de goede richting gezet: in maart is overeengekomen dat de gemeenschap niet alleen het verlies van biodiversiteit wil aanpakken, maar ook van ecosystemendiensten. 'Pas als je die ook in besluitvormingsprocessen meeweegt, kom je tot goede maatschappelijke kosten-batenanalyses', aldus Braat. 'Op termijn is dat denk ik de enige mogelijkheid om biodiversiteit te beschermen. Anders zie ik het somber in. Dan moeten we onze kleinkinderen misschien ooit op schoolreisje naar Polen sturen om ze waardering voor natuur en biodiversiteit bij te brengen.' >

RODE LIJST ZOOGDIEREN

Van de 57 soorten zoogdieren die zich in Nederland regelmatig voortplanten, staan er 24 op de Rode Lijst Zoogdieren (voorstel 2006), dat is 42 procent. Twee soorten op de Rode Lijst vallen in de categorie 'Ernstig bedreigd'. Een daarvan is de **eikelmuis**, *Eliomys quercinus*.

Kemphaan, *Philomachus pugnax*

Velduil, *Asio flammeus*

Korhoen, *Tetrao tetrix*

RODE LIJST VOGELS

Van de 183 Nederlandse broedvogels staat 43 procent (78) op de Rode Lijst. Daarvan zijn 12 soorten gekwantificeerd als ernstig bedreigd, waaronder de **kemphaan**, *Philomachus pugnax*, de **velduil**, *Asio flammeus* en het **korhoen**, *Tetrao tetrix*.

RODE LIJST REPTIELEN

De Rode Lijst reptielen telt zes soorten; de adder, de gladde slang, de hazelworm, de muurhagedis, de ringslang en de zandhagedis. Daarbuiten komt nog één inheems reptiel in Nederland voor; de levendbarende hagedis.

Het meest bedreigd is de **muurhagedis**, *Podarcis muralis* ssp. *brogniardii*.

RODE LIJST VISSSEN

Van de 95 voorkomende inheemse vissoorten in Nederland, staan er 35 op de Rode Lijst. Daarvan zijn er drie ernstig bedreigd, waaronder de **zeestekelbaars**, *Spinachia spinachia*.

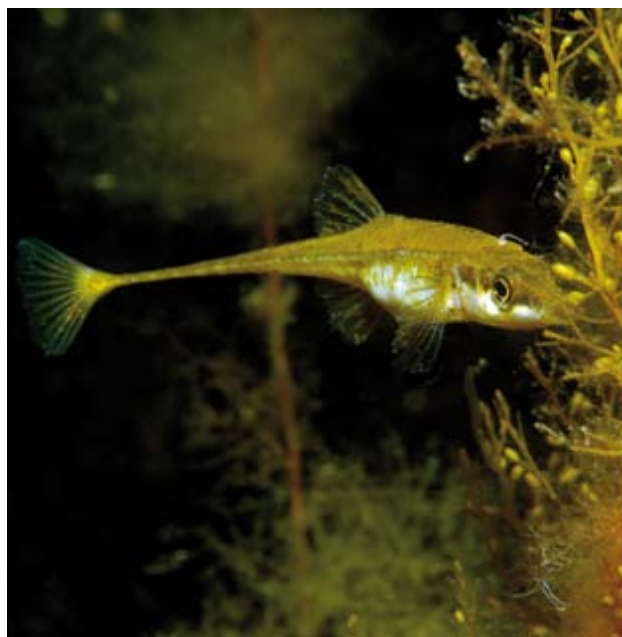
Ook Opdam gelooft in het belang van ecosysteemdiensten om de biodiversiteit onder de aandacht te brengen en te beschermen. 'Boeren worden nu vaak tegenover natuur gezet, maar voedsel produceren is hoe dan ook het benutten van het natuurlijk systeem. Dat hebben we enorm geperfectioneerd, maar met diezelfde natuur kun je ook water vasthouden en zuiveren, recreatie ontwikkelen of zorgfuncties uitvoeren. Naarmate ons land verder verstedelijkt, wordt de vraag naar natuurdiensten steeds groter, verwacht ik. We willen geen afgekalfd landschap met grote varkensstallen en boeren die voedsel produceren voor de wereldmarkt. Ik verwacht op korte termijn voor zeker de helft van het land een verschuiving naar een verbrede landbouw. Daar is ook de biodiversiteit enorm bij gebaat.'

Collega's van Opdam bij Alterra waren in de Hoeksche Waard betrokken bij een gezamenlijk initiatief van boeren die een vorm van duurzame landbouw wilden ontwikkelen. 'Dat hebben ze vertaald in: we gaan minder spuiten. Vervolgens hebben wij geholpen bij het herinrichten van het landschap zodat de biodiversiteit weer meer kon bijdragen aan het reguleren van plagen. Dat gebeurde door de randen van watergangen, dijken, wegbermen en watergangen te verbreden en anders te beheren. Die groenblauwe dooradering, zo bleek al snel, leverde ook andere baten op, bijvoorbeeld voor het waterschap, dat minder

hoeft te zuiveren omdat het oppervlaktewater schoner werd.'

KWESTIE VAN BESCHAVING

Frank Berendse ziet ecosysteemdiensten niet als belangrijkste drijfveer. 'Natuurlijk is biodiversiteit van belang voor de mens. Een aansprekend voorbeeld is ons onderzoek waaruit blijkt dat de erosiebestendigheid van dijken groter is naarmate er meer plantensoorten groeien. Maar ik ben bang dat er onvoldoende reden is om een zeldzame plantensoort te redden als er toevallig geen ecosysteemdienst in het geding is. Een belangrijk motief voor het beschermen van wilde planten en dieren vind ik onze ethische verantwoordelijkheid. Zoals we verantwoordelijk zijn voor het overleven van Zuid-Amerikaanse indianenstammen, zo zijn we dat ook voor het voortbestaan van populaties wilde planten en dieren. Het is een kwestie van beschaving.' Berendse heeft er nog maar weinig fiducia in dat boeren een wezenlijke bijdrage zullen leveren aan de bescherming van de biodiversiteit. 'Onderzoek heeft een en andermaal uitgewezen dat agrarisch natuurbeheer heel weinig zoden aan de dijk zet. Dat heeft alleen zin als sleutelfactoren als grondwaterstand, bemesting en bestrijdingsmiddelen echt worden aangepakt, maar dat zijn ook juist de factoren die voor een boer heel moeilijk zijn in te passen in een rendabele bedrijfsvoering. Ik ben somber, het agrarisch gebied is eigenlijk al dood. Volgens mij moet de

Muurhagedis, *Podarcis muralis ssp. brogniardii*

Zeestekelbaars, *Spinachia spinachia*

aandacht uitgaan naar zoveel mogelijk gronden aankopen voor reservaten en daar de omstandigheden zo optimaal mogelijk maken. Of daar dan watersnippen komen, grutto's of juist blauwborsten, dat maakt dan niet zoveel uit. Een groot oppervlak natuur is van belang om weerstand te kunnen bieden tegen negatieve invloeden van buitenaf, zoals ontwatering en stikstof, maar ook om perspectief te bieden aan soorten die veel ruimte nodig hebben.' Geert de Snoo is een andere visie toegedaan. 'Ik denk dat we de natuur een heel slechte dienst bewijzen als we al onze kaarten op de natuurgebieden zetten. Wat er in het agrarisch gebied gebeurt, heeft niet alleen zijn weerslag op de reservaten, maar bovendien leven er heel veel soorten die we de moeite waard vinden om te behouden.' Het is van groot belang, vindt De Snoo, om daar goede randvoorwaarden te creëren, zoals een schone bodem, schoon water en schone lucht. 'Dat is van wezenlijk belang, maar het is niet genoeg voor de natuur. Ik pleit ervoor om op de landbouwbedrijven meer ruimte voor natuur te maken. Momenteel is maar 2 à 3 procent van de grond niet bestemd voor productie, bijvoorbeeld langs sloten en in wegbermen. Dat is heel weinig; die biodiversiteit moet natuurlijk wel ergens een plek hebben. Mijn vraag is daarom: zouden we dat misschien naar 5 procent kunnen optrekken, vergelijkbaar met andere landen?'

Terecht zijn we trots op onze productieve landbouw, stelt De Snoo. 'Maar de maatschappij wil niet alleen goede producten. Die wil ook een verantwoorde productie, een aantrekkelijk buitengebied en het sparen van de natuur. Die extra zorg moet gaan behoren tot de normale bedrijfsvoering van de boer.' De Snoo vindt dan ook dat elk boerenbedrijf aan agrarisch natuurbeheer moet gaan doen, bijvoorbeeld door het groen in bermen, slootkanten en akkerranden op te laten bloeien. 'In de toekomst zou je boeren een inkomenstoeslag kunnen geven als ze bijvoorbeeld 5 procent van hun

bedrijf extensief beheren. Maar dan moeten er niet vooraf allerlei eisen worden gesteld; de huidige regels met doelsoorten voor agrarisch natuurbeheer zijn doorgeschooten', meent De Snoo. Die leiden alleen maar tot teleurstelling en die ontkennen ook de dynamiek van de natuur zelf. Ik zeg: we laten ons verrassen. Of er een kievit komt of een grutto, dat maakt niet uit. Zorg dat de condities goed zijn, zorg dat de wormen in de grond zitten, dan zien we wel welke vogel ze komt opeten. De natuur moet ook weer een beetje toekomstrijke worden.' ■

NOG MAAR 15 PROCENT OVER

Biodiversiteit is meer dan een optelsom van de 35 duizend soorten planten en dieren in Nederland, stelt het Planbureau voor de Leefomgeving. Het is een maat voor verscheidenheid in de natuur, niet alleen in aantallen soorten, maar ook in de variatie in ecosystemen en de erfelijke variabiliteit, bijvoorbeeld binnen landbouwgewassen. Volgens berekeningen van het Planbureau was in 1900 van de vaderlandse biodiversiteit nog maar 40 procent over; in 2000 was dat zelfs teruggelopen tot 15 procent. Daarvoor verantwoordelijk zijn de versnippering van leefgebieden, slechte milieucondities en intensief landgebruik. Toch is niet alles

kommer en kwel. Vanaf de tweede helft van de jaren negentig verloopt het verlies aan biodiversiteit minder snel, al gaat het proces van vervlakking nog door: opportunisten worden talrijker, kieskeurige soorten gaan in aantal achteruit. De Rode Lijsten van bedreigde soorten worden dan ook nog altijd langer. Ook ruimtelijk gezien is er een tweedeling gaande. In natuurgebieden neemt het aantal doelsoorten van het natuurbeleid overwegend toe, met uitzondering van heidegebieden en andere voedselarme milieus; in het agrarisch gebied neemt hun aantal nog gestaag af. Groen wordt groener, de rest grauwer.

DA weet er alles van!

www.DA-LEEK.nl

Tolberterstraat 3, 9351 BA Leek tel. 0594-511230

Pearle Opticiens Leek, uw specialist voor:

- Brillen en Contactlenzen
- én Nachtlenzen

Leek, Piepke 2, Tel. (0594) 51 51 50

DENT O LIVE

De praktijk voor al uw mondheelkundige zorg!

Dent o live
Waezenburglaan 45-1
9351HB LEEK

Tel: 0594-514989
Fax: 0594-515326
www.dentolive.nl
Email: info@dentolive.nl

Alles onder één dak!

UNIVÉ
VERZEKERINGEN

Mijn Makelaar®

Mijn Hypotheek®

Telefoon 0900-0285 • noordnederland@unive.nl
www.unive.nl • www.mijnmakelaar.nl

Haarden en kachels

dealer van:

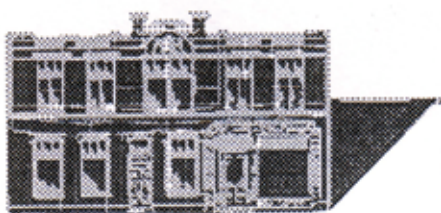
* Flam	* M-Design
* Janus	* Oxford
* Dru/Dovre	* Hark
* Anyfire	* Totem
* Spartherm	* DDG-CV Haard

Ook andere merken en schouwen verkrijgbaar.

Jantri interieur totaal

Kalkoven 18, Leek 0594 - 510734
ma. - vrij. 10.00 - 17.00 uur
en op afspraak **www.jantri.nl**

I boeken I creativiteit I tijdschriften
I uitgeverij I drukwerk I copy-service
I kantoorartikelen I kantoormeubelen
I kantoormachines I cd-roms I dvd's I antiquariaat

Bronsema Bosman

Tolberterstraat 38-44 9351 BH Leek T (0594) 517 976 F (0594) 518 956
E boekhandelbronsema@home.nl i www.bronsemabosman.nl

Bloemen & Plantencentrum
Scheerhoorn

LEEK

www.scheerhoornbloemen.nl

de Bibliotheek

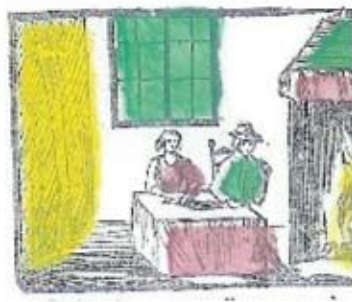
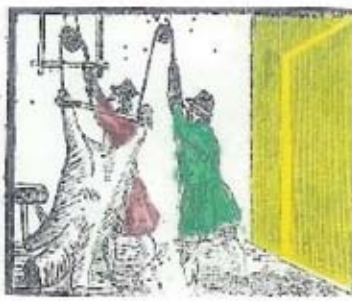
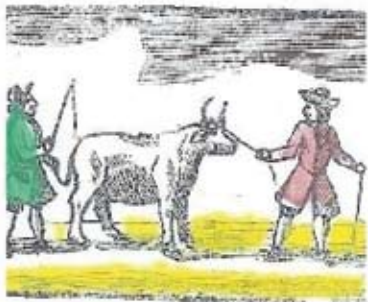

Meer dan boeken!

Wij hebben ook exposities,
activiteiten en lezingen,
dagbladen, tijdschriften,
luisterboeken, dvd's, cd's
en cd-roms.

www.mijneigenbibliotheek.nl

Bibliotheeken in de gemeenten Grootegast, Leek,
Marum en Zuidhorn Vestigingen in Aduard, De Wilp,
Grijskerk, Grootegast, Leek, Marum, Niekerk,
Olderhoeve, Opende, Zevenhuizen, Zuidhorn

BIOLOGISCH MELKVEEBEDRIJF ANDE NIEDIJK

EEN GOED ADRES VOOR LEKKER RUNDVLEES

Lettelberterdijk 16

9811 PC Enumatil

Verkoop: vrij. van 9.00-18.00

zat. van 9.00-16.00

Tel: 0594-51 71 61

E-mail: boerknol@planet.nl

U komt bij onze boerderij via het laantje naast Dorpsstraat 47, even buiten Enumatil

schilder- & spackspuitwerk

Euroweg 15b, 9351 EM Leek

tel. 06 - 21888734

(0594) 514694 (na 17.00 uur)

www.kramerschildersbedrijf.nl

MEUBELSTOFFEERBEDRIJF

Lid van:

Stoffeer Gilde

- Zeer veel ervaring en kennis (circa 20 jaar)
- Moderne methoden en gereedschappen
- Een complete showroom met ongekennde keus
 - Vrijblijvende offerte
- Goede afspraken welke tevens nauwkeurig worden vastgelegd

Branderij 15, 9351 NX LEEK

(dinsdag t/m vrijdag van 8.30 tot 17.30 uur)

Op zaterdag en maandag kunt u

terecht na het maken van een afspraak.

Telefoon 0594-517269 | www.charmant-leek.nl

E-mail: kvdveen@charmant-leek.nl

Ouderen vervoer Leek

Door vrijwilligers van deur tot deur in de gemeente
Leek en directe omgeving. (ook rolstoelvervoer)

0594 - 512334

Betrouwbaar, op tijd,
dienstverlenend & goedkoop

PROFIL *Wagenaar*
DE FIETSSPECIALIST

Ook bij tegenwind! Nieuwe collectie elektrische fietsen op voorraad!

Trendy Tuin
De Holm 3
9356 VA TOLBERT
0594-549096
www.trendytuinnl.nl
info@trendytuinnl.nl

Trendy Tuin

TOLBERT

Trendy Tuin, alles voor in en rondom uw huis en tuin
Bloemen grootschalig aanwezig, ook te bezorgen aan huis!

Pets Place Leek
Bosweg 10
9351 AA Leek
0594-516679
www.petsplaceleek.nl
info@petsplaceleek.nl

de beste vriend van je dier

Gratis bezorgen in Leek en omstreken.
Binnenkort ook online bestellingen plaatsen
via onze webshop!

De Schans 14 Leek 'winkelcentrum De Liekeblom' www.vulpuntleek.nl

Cartridge
VULPUNT & FOTOSERVICE

NIEUW IN LEEK !!

- * **Hervullen Cartridges & Toners**
- * **Huismerk Cartridges & Toners**
- * **Originele Cartridges & Toners**
- * **Pasfoto's**
- * **(1 uur) Fotoservice** ook online !
- * **Canvas / Grootformaat Printen**
- * **Papier / Kantoorartikelen**

PARTY- EN EVENEMENTENCENTRUM DE POSTWAGEN

Bruiloft, receptie, vergadering, personeels- of familiefeest?

Het kan allemaal in de Postwagen te Tolbert!

Geheel verzorgd en voor een aantrekkelijke prijs.

- 13 zalen, verschillend van grootte en sfeer
- Fijne keukens - ook voor bedrijfs- en partycatering
- Centraal gelegen in Noord Nederland
- Voldoende parkeergelegenheid
- Overnachtingsmogelijkheden
- Kindvriendelijke midgetgolfbaan
- Uniek country & westerndorp
- Veel arrangementen en speciale themafeesten

BEZOEK OOK EENS ONZE WEBSITE: WWW.POSTWAGEN.NL

Als het eens wat anders mag zijn!

PARTY- EN EVENEMENTENCENTRUM

De Postwagen

HOOFDSTRAAT 53 - 9356 AV TOLBERT - TEL.: (0594) 515 999 - FAX: (0594) 514 109 - WWW.POSTWAGEN.NL - INFO@POSTWAGEN.NL

Ons geredde egeltje

In de brandende zon lag het egeltje, verstrikt in het net, in onze tuin. Het net, dat moest verhinderen dat de vogels al onze rode bessen zouden opeten.

Ik, moeder, hield een grote krant, Nieuwsblad van het Noorden, voor de zon zodat het egeltje in de schaduw lag. Met een schaar knipte Nico (7 jaar) voorzichtig het net stuk. Toen probeerden we het net van de egelpootjes af te halen. Dit was een lastige klus, want het egeltje, met stekels, bleef opgerold.

Voorzichtig hebben we zoveel mogelijk de restjes van het net van de egelpootjes gehaald. Het beestje hebben we met wat gras en een schaaltje melk in de schaduw van ons huis gelegd.

Toen we weer terugkwamen van de zwemles was het egeltje verdwenen. We vertrouwen erop dat het zelf de vrije natuur heeft verkozen.

En wij . . . wij leggen geen netten meer over onze bessenstruiken.

door Lidy van Dellen

(noot van de redactie: de volgende keer ook geen melk geven maar, bijvoorbeeld, kattenbrokjes)

Colofon

IVN afdeling Leek - Nietap

Het IVN, Vereniging voor natuur- en milieueducatie, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die zich richt op een duurzame samenleving door het vergroten van de betrokkenheid van mensen bij natuur, milieu en landschap. Verspreid over Nederland heeft het IVN 174 afdelingen. Ongeveer 18.000 leden zetten zich actief in voor natuur, milieu, landschap en leefomgeving door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

Bestuur:

Voorzitter:	Garnt Renkema
Secretaris:	Herman de Meijer
Lid:	Laus Paagman
Penningmeester:	Lyda van der Molen
Lid:	Herman de Heer
Asp. lid:	Nynke Tacoma

Werkgroepen: Plantenwerkgroep i.o.
Reptielen en amfibieënwerkgroep i.o.

Secretariaat: Dhr. H.P.R. de Meijer

't Kaarnhuus 24, 9356EK Tolbert
tel. : (0594) 51 77 94
e-mail: ivnleek@home.nl
website: www.ivn.nl/leeknietap

Ledenadministratie:

Nieuwe lidmaatschappen, verhuizingen, opzeggingen en overschrijvingen kunnen worden gemeld bij het afdelingssecretariaat. Opzeggingen en overschrijvingen vinden uitsluitend plaats per 1 januari van het navolgende jaar.

Contributie:

leden minimaal € 16,00, per jaar
gezinsleden minimaal € 3,00 per jaar
donateurs minimaal € 7,00 per jaar

Sluitingsdatum kopij volgend nummer:

31 maart 2011 (verschijnt half april)
Kopij aanleveren als Word-document,
Foto's aanleveren als JPEG-document

Redactie:

Herman de Meijer, e-mail: ivnleek@home.nl
Nynke Tacoma

